

Мили пријатељи, не бојте се живота! Како је диван живот, када учиниш нешто добро и праведно!

Фјодор Михајлович Достојевски

САВА, Божјом милошћу православни епископ шумадијски, свој својој духовној деци и омладини у Епархији шумадијској жели мир од Бога, Оца нашега и Господа Иисуса Христа и заједницу Светога Духа

Протицањем годишњег круга времена, поново смо се нашли у благословеном и по свему изузетном периоду Великог поста. Из дубине векова, из дубина двадесетековног хришћанског предања поново нам долази „радосна туга“ Великог поста. То тако карактеристично и снажно осећање, боји, пре свега, овај период поста, али и целокупни хришћански живот. Хришћанство је, превасходно, радосна вера, вера живота и то вечног живота, вера младости и тријумфа добра над злом и живота над смрћу. Васкрс, ка коме се крећемо стазом Великог поста, је догађај из кога извире све поменуте карактеристике и зато је он празник над празницима, зато је он центар и срж наше вере, јер „ако Христос није устао, узалуд вера ваша“, каже апостол Павле Коринћанима (1. Коринћ. 15.17). Али, истовремено, период Великог поста је и период туге, смирења и покајања. Узастопно, на три недељна јутрења пред почетак поста певали смо „На рекама вавилонским...“ - псалам заточеника, псалам туге, испеван у периоду када се изабрани, јеврејски народ налазио у вавилонском ропству. Један од стихова тога псалма каже „Како ћемо певати песму Господњу у земљи туђој?“ (Псл. 137.4). „Туђ“ и тужан је свет у коме живимо, а ми смо га таквим учинили. Све оно што у почетку „добро беше“ човек је грехом, богоотпадништвом, гордошћу, претворио у долину смрти. Сваки онај који се у овом свету „који у злу лежи“ осећа као код куће, нема много изгледа да ишта од Хришћанства доживи и осети. А онај који из дубине своје душе слути да садашње стање света и човека није нормално, нити од Бога жељено, већ је додирнуо саму суштину Христове поруке. Свету и човеку је потребно избављење и спасење из садашњег стања. „Туга“ Великог поста, у коју смо милошћу Божијом поново закорачили, постаје још већа услед непрестане и све дубље кризе у којој се налазимо. Криза значи суд. Садашње наше стање означава да се налазимо пред судом, по речима народне пословице „Зло рађење, готово суђење“. Али, суд значи, исто тако, и позив на освешћење. Ако се један историјски пут показује као странпутица, то не значи да су сви путеви такви. Криза је позив и знак за буђење свих стваралачких снага и потенцијала, за изналажење путева изласка. Она је, пре свега, позив младима, јер они су наша будућност, па стога и ове Наше речи, превасходно, упућујемо нашој младости која је све више препуштена сама себи, да у најтежем и преломному животном периоду лута, невидећи будућност пред собом. Поражавајућа је чињеница да је за младе, највећи животни идеал отићи из ове земље и неком другом народу и земљи поклонити све стваралачке снаге младости. А овде, у земљи, те се снаге расипају плочницима и кафићима, исцрпљујућим назови забавама до касно у ноћ, или још горе тражећи утеху и смисао у парарелигијским појавама, сектама, дроги и алкохолу. Кроз тешка времена и искушења, наш народ и наша Црква су пролазили и раније у историји. Чак су далеко дужи били тешки периоди, неголи периоди мирног и сигурног живота. Али, безнађе и духовна раслабљеност нису никада били карактеристика ни најтежих периода у историји нашег рода. Из свих ових разлога, забринути за будућност, желимо да упутимо нашу младост на неколико темељних и суштинских тачака вере наших дедова и прадедова, вере хришћанске:

Као прво, **Ми позивамо све наше младе да се смире пред великом тајном и светињом живота**, у коју су тек закорачили. Жivot је наш највећи дар од Бога, а свако његово уништавање је највећи грех. Сви ми врло добро знамо да је самоубиство једини грех који се не може опрости. Али, самоубиство се не мора схватити само као тренутни, богохулни чин, којим се завршава нечији живот. Самоубилачки се може и живети.

На насловној страни: Храм Светих цара Константина и царице Јелене у Влашкој
На последњој страни: Портрет краљице Марије Карађорђевић, уље на платну,
рад Паје Јовановића, налази се у Галерији Матице српске
у Новом Саду

Не сведоче ли забрињавајуће бројке о порасту броја наркомана и алкохоличара о све присутнијем самоубиљачком животном стилу? Младост је доба када се најснажније окуша оно божанско у човеку, а то је слобода. Млади човек, пре свега, жели да буде слободан и да се не покорава ни једном ауторитету. Па зашто онда да своју слободу „поклони” таквим убиљачким „ауторитетима” као што су дрога и алкохол? Зар они да буду човечији господари и да њима жртвујемо своје животе, које смо од Бога примили као највећи дар? Слобода је највећа људска вредност. По њој личимо као нашег Створитеља и Он не жели да се било коме или било чему покоравамо или ропски служимо. Поробљени човек није човек. Он је изгубио своју слободу и приближио се животињском свету. Још давно на Синају, Мојсије је добио таблицу са Десет заповести, од којих прва гласи да се никоме не клањамо, нити икome да служимо, осим Господу Богу нашему.

Као друго, **позивамо све наше младе на смирење пред озбиљношћу живота**. Живот није забава, или бар, не може бити само забава. Са хришћанске тачке гледишта живот је, пре свега, борба. Управо нам ови дани Великог поста, у којима се налазимо, најречитије о томе говоре. Живот је борба са нашим унутрашњим, палим **ја**, које нам свакодневно гласом савремене масовне културе говори: „Једи, пиј, забављај се, живот је кратак и бесмислен”. Овакве речи се могу чути на сваком кораку и сваком телевизијском каналу, који, на жалост, много више утичу на формирање личности малдога човека неголи све остale друштвене институције заједно. Римска крилатица „хлеба и игара” поново је постала владајући животни стил. Зло и лакомисленост су постали популарнији од добра, па се као идоли младих истичу личности, које су на брз и често криминалан или неморалан начин стекле популарност, а оне основне људске вредности, као што су братство, поштење, пожртвовање, преданост, постају старомодне и нису карактеристика савремене мас-медијске личности. Свакодневно, већ двадесет векова, Црква истиче поједине личности и позива нас да се на њих угледамо. То су личности светих, чија су имена исписана у свим православним календарима. Они су свети управо због свог непоколебљивог опредељења за добро. Хришћански живот је борба за добро, а против зла и изопачености које видимо у себи, другима и у заједници којој припадамо. Ако је колорит нашег времена таман, онда то значи да су наше душе тамне и мрачне. У борби са злом, постоји само једно хришћанско оружје, а то је добро. Зло се само добрим побеђује и искорењује. Један праведник, један човек светога живота хиљаде људи око себе може да упути на прави пут. Управо из тих разлога, позивамо наше младе се се у преломним својим годинама опредељују за оне животне вредности које су вековима сматране за основне, па макар им то, у овом тренутку, изгледало као „некорисно”. Зло је увек кратког века и само наизглед успешно и блиставо.

И најзад, **позивамо све наше младе да упознају веру својих праједова и у њој виде, не само своју прошлост, већ и своју будућност**. Ми, на жалост, још увек немамо могућност да вас сусретнемо тамо где проводите добар део свога времена, у школама. Оне су за нас већ више од 50 година затворене. Не можемо да се надамо ни да ћете се вери научити од својих родитеља, јер њима је, можда више него вама, потребна помоћ. Вера са којом се најчешће сусрећете у виду „ваља се” и „не ваља се”, врло мало заједничког има са лепотом и дубином хришћанске поруке. Она је израз незнања Бога, а Хришћанство је управо супротно - „Више вас не називам слугама, јер слуга не зна шта ради господар његов, него сам вас назвао пријатељима, јер све што чух од Оца својега, објавих вам” (Јован 15.15). Једино што можемо да урадимо је да вас позовемо к нама. У Јовановом Јеванђељу стоји записан разговор између два будућа Христова апостола, од којих један сумња да је Исус заиста очекивани Месија, а други му одговара: „Дођи и види” (Јован 1.46). Дођите да видите своју будућност. Јер ако безнађе влада тамо где нема будућности, онда нада и радост владају тамо где је будућност светла. А ту светлу, тријумфалну будућност Царства Божијег можете доживети и видети сваки пут када се Црква сабере ради служења Литургије. Литургија је икона будућег Царства и најбоља веронаука. Учествовати у њој значи предокушати већ сада плодове будућег Царства. А тај доживљај вам свет не може дати, а не може вам ни узети. Хришћанска будућност не зависи ни од тешких историјских и материјалних прилика, не зависи ни од моћника овога света. Она искључиво припада Господу и онима који верују у Њега. Бити хришћанином значи имати будућност, и то не било какву, већ вечно.

„Онај ко има будућност има и младе”, говорио је један филозоф. А сви смо ми позвани да у овим тешким временима, свако према својим могућностима, повратимо будућност, да бисмо имали младе. Да повратимо ону једину праву будућност која обасјава и осмишљава целокупни човеков живот - будућност Царства Божијег, које је „мир и радост у Духу Светом”.

Дано у епископској резиденцији Нашој у Богом чуваном граду Крагујевцу, уочи Великог поста године Спасења дvehиљадите, а тридесет девете архијеријског служења Нашега Господу.

Горе поменути смирени **Сава**, православни епископ шумадијски

СВЕТИ САВА И МИ, ЊЕГОВО СТАДО НЕСАБРАНО

Две хиљаде година од рођења Спаситеља и 825 година од рођења Светога Саве, који нас је чврсто везао за Христово учење и православну традицију његових ученика и следбеника, представљају, за наше скромне људске моћи, део вечности, коју тешко можемо да сагледамо.

Шта о Светом Сави рећи данас, када нам се чини да је све већ безброј пута изговорено и написано? Шта рећи на крају века у којем смо се не мало дичили Светосављем, потом га се без кајања одрицали, да би најзад поново пуни гордости стали уз свог српског светитеља и највећег просветитеља?

Да ли га познајемо? Знамо ли изворе мудрости на којима се напајао? Познајемо ли доволно речи којима се свом оновременом и будућем роду обраћао? Знамо ли како су га видели и доживели његови ученици?

Како данас погледати у ту светлост, а да не обневидимо? Како да премостимо толике векове, а да се не саплетемо? Како мали и ништи да

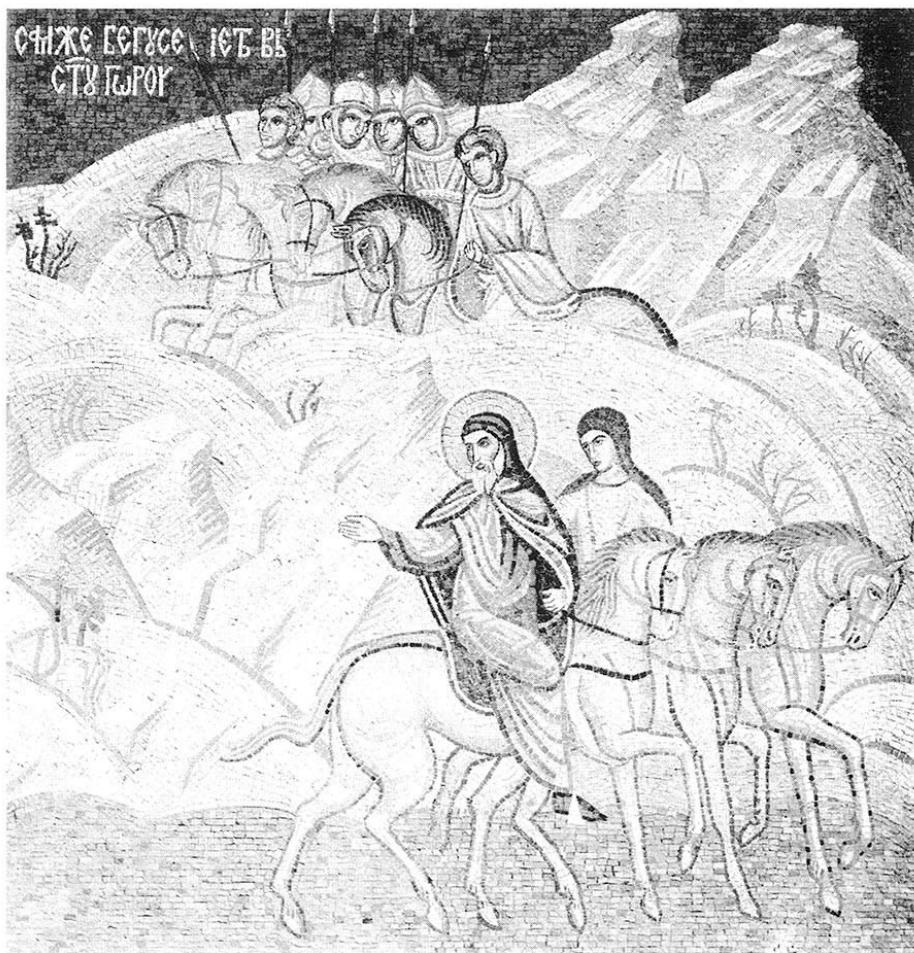
упознамо учитеља - са којим нас везује **печат дара Духа Светога**, примљен крштењем у Оца, Сина и Светога Духа - али од кога нас деле провалије историјског времена, незнაња и наших небројених људских слабости.

Покушаћемо овом приликом да приђемо Светом Сави кроз појање - кроз певану молитву, коју човек већ миленијумима упућује Богу и Творцу. Хришћани већ две хиљаде година, надовезујући се на старозаветну традицију, молитве песмом исказане свакодневно узносе у славу Свете Тројице, Богородице, али и пророка, апостола, великог броја светих, преподобних, мученика и мученица.

Питамо се, на каквом се учењу и на каквим књигама образовао млади српски принц, Раствко Немањић, пре одласка на Свету Гору? У Житију које је по казивању Доментијана саставио Теодосије Хиландарац, читамо да су деца на Немањином двору „освећена божанственим крштењем, а научена светим књигама и благим обичајима”.¹

Малог Раствка су, чим је ојачао, „дали да се учи светим књигама”.² У инвентарима Ћирилских рукописних књига које се чувају, или су чуване у нашим збиркама, веома је мали број примерака из 11. и 12. века. Најчешће су то на различит начин сабрани текстови из Јеванђеља и Апостола, један Чти-минеј из 11. века. До средине 13. века познати су још и Паримејник, Октоих, Празнични минеј, Триод, Псалтир.³ Ови рукописи су, српскословенским језиком и рашким правописом, преписивани са старијих предложака, који на жалост, нису сачувани.

Одласком на Свету Гору и учењем грчког језика, монах, а касније и први српски архиепископ Сава, шири своја богословска знања. У манастирима на Светој Гори, у Цариграду и у Палестини упознаје различита правила монашког живота, усваја их, преводи и потом предаје на употребу монасима кроз Хиландарски, Карејски и Студенички типик. На Светој Гори, прво слуша бо-

Раствков одлазак у Свету Гору,
Фреска цркве Светог Георгија на Оplenцу

гослужења на рускословенском језику у руском манастиру Светог Пантелејмона, Русику, а потом упознаје богослужбена правила на грчком језику у манастиру Ватопеду. Међу најстаријим рукописним књигама у хиландарској библиотеци налазе се и данас два руска неумска рукописа из тог времена: **Стихирар** писан крајем 12. века, и **Ирмологион** настало у првим деценијама 13. века. У изузетно емотивном опису смрти и сахране свога оца, Светога Симеона, монах Сава помиње и друге Светогорце (Бугаре, Грузине) који поју на свом језику, па и Србе „његово стадо сакупљено”.⁴

После очеве смрти коју је, иако монах, веома тешко доживео, сазидао је у Кареји цркву посвећену Светом Сави Јерусалимском, чије је име носио. У њој је тиховао и туговао у молитвама „истичући се од свих појањем и молитвама Богу”. На једногодишњи помен „свог пречасног оца”, Светог Симеона, позвао је Прота, игумане и „друге старце”. После отпојаног повечерја, присутне је оставио у цркви да отпоју „прописана јутрења појања”, а он је са браћом отишао у пирг да „на свом језику” сврши јутарње славословље.⁶

Богослужбена правила која је Свети Сава донео у Србију, присутна су, са мањим изменама, и у нашем времену. Заповедио је да се литургијски и за трпезом прослављају „сви божаствени и Владични празници”. Посебно да се „изнад других, и то пјенијима и у светлости и у вашем јелу” славе празници „пресветле Владичице Богородице Наставнице (Студеничке Добротворке) наше”. Свако славље подразумевало је и дарежљивост манастира према убогима и случајним намерницима.⁷

Строга су била и правила о поштовању ктитора и „**почивше братије**”. Братија је спомен умрлих празновала „**светлим појањем и свећама и јелом и пићем до обилног**”, риба је купована и на дунавској и на зетској страни; позивани су владар и игумани, а храна је дељена свакоме ко би се тога дана појавио у манастиру.⁸

Ишчитавајући свакодневно **Псалтир** Свети Сава је поступно улазио у поетику псаламских стихова. Походио је манастир Студеницу са својим учеником „**појући псалме Давидове**”.⁹ Уз певање псалама и песама прописаних за помен преносио је у Студеницу мошти Светог Симеона.¹⁰ Приликом помена Светом Симеону, којем је присуствовао и „**син самодржац Стефан са свима благородницима**”, стекло се „**мноштво људи, богатих и убогих**”. Одслужено је тада редовно „**вечерње славословље**”, а док су се сви одмарали „**богоносни Сава свеноћним стајањем не даде сна својим очима**”.¹¹ Онима

који су „**са њим са истока дошли**”, желео је - како Житије каже - да покаже да смо и ми „**који смо на западу, верне слуге и истинити служитељи Тројице, и да се и у нас поје име твоје свето: ,Господе Боже мој, теби јутрењу песму из дубине душе призовам... Јер твојој благости надајући се, источне и западне људе ове сабрах, и како се у те уздах, Господе, да се не постидим**”.

О значењу појања Свети Сава је читao и у апостолским Посланицима. Када се обраћа Ефесцима Свети апостол Павле каже:

„**Говорите међу собом у псалмима, химнама и песмама духовним, појте Господу и славите Га у срцима својим**”.¹² Док Колошанима говори: „**Учите и светујте један другога скром мудрошћу, псалмима, химнама и песмама духовним; са захвалношћу певајте Богу у срцима својим!**”¹³

О појању, као смиреној певаној молитви, говорили су и Свети Оци (4-8. века), али и многобројни свети из потоњих векова, па и наши савременици, као, на пример, Свети Јован Шангајски. Њихова упутства односе се махом на начин „произношења” певане молитве, на стање духа за време појања, на поуку која се кроз појање преноси. Сами музички садржаји мање су заокупљали њихову пажњу.

Са ослонцем на поменуте изворе, Свети Сава је испевао прва српска химнографска творења. У Служби Светом Симеону, своме оцу, великом рашком жупану, а потом скученом монаху и првом светим из српског рода, он, по шестом гласу осмогласја, поје:

„**Зашто и ми сви верно на славље његово светло стецимо се, добrog пастира светло успојмо песмама: Радуј се монаха похвало и утврђење, Моли Бога за нас Симеоне блажени, да се сачува стадо твоје неповређено!**”¹⁴

У деветој песми Канона осмогласја каже:

„**Данас радосно црква твоја поштује живљење твоје и весело ти приноси појање, окупљајући духовна твоја чеда, радосне славитеље твоје, преподобни...**”

Полазећи са истог изворишта, а ослоњени на духовно и монашко искуство Светога који је „**дани му таланат умножио**”, његови ученици шире круг знања и поју славећи учитеља. Непознати ученик у Служби преносу моштију Светога Саве из Трнова у Милешеву, шестим гласом пева:

**„Данас благодат Светога Духа
све празникољупце сазива на славље
великог светитеља,
на пренос његових часних моштију из града
Трнова
у своје отачество;
стога сви духовним песмама Саву
богомудраго прославимо,
што се приљежно моли да се спасу душе
наше.“¹⁵**

Свечано појање се наставља у првом гласу речима:

**„Оче свештени,
твога живљења светлошћу васељена
просветли се
и омрачи се бесовска лаж
и недузи душе одагнаше се,
и црква радујући се, празнује
тела твојега доласком божествене
и благодатне твоје мошти
што сатрше страсти
и руше мракопребивање.“¹⁶**

Исти химнограф речима - „**Приђите, сабори Српске земље**“ - позива народ да присуствује преносу моштију великог учитеља и следбеника апостола и кличе му: „**Радуј се, апостола Павла саселниче, јер објаснио јеси верним људима истинито проповедање**“,¹⁷ а непознати монах из Милешеве моли Светога да „**дарује појцима (ти) мир и велику милост**“.¹⁸

У Хиландарској повељи Свети краљ Стефан Првовенчани представља свога „брата по рођењу“, Саву монаха, као птицу која на Светој Гори „**непрестаним гласом, високим грлом и јасним звуком мењајући прелепе и пречудне гласове, и необичне песме појући**“ отвара двери Богопознања своме оцу „дивном господину“ светом Симеону.¹⁹ Половином 13. века, у Служби уснућу, непознати Милешевац, песнички сажето и јасно тумачи значај Светога Саве:

**„Архијерејима правило,
иноцима законодавац,
правовернима учитељ,
правило управљачима,
заповедању мерило,
свештеником светлост Божија.“²⁰**

„**Живећи добродетельно**“ он је „**засијао Цркви као велико сунце**“, а својим учењем је „**просветио скупове верног народа**“, „**и истребио таму страсти**“.²¹

Култ Светог Саве развијао се у Србији убрзо после његове смрти и преноса моштију у манастир Милешеву (1237); код Руса после 1438. године, а код Грка, Румуна и Бугара почев од 16. века. Страни путописци, који су половином 16. века боравили у Милешеви, помињу још увек мноштво монаха у овом манастиру и ходочаснике, који са великим поштовањем прилазе светим моштима. За помоћ Светоме обраћали су се и поједини Турци у неволи. После спаљивања његових часних моштију у Београду, на Врачару, 1594. године, Житије и Служба Светога су преписивани, а култ је настављен кроз појане молитве на богослужењима.

Усмено предање било је вековима доминантно, посебно када су напеви у питању. За сада је позната само једна стихира у част Светог Саве забележена средњовизантијском неумском нотацијом на српскословенском језику у рукопису светогорског манастира Лавра почетком 15. века, док су руски напеви песама у част светих Срба - Саве, Арсенија, Стефана Дечанског и кнеза Лазара - исписивани знаменом, **крјуки**, нотацијом почев од 17. века. Хиландарци су, крајем 18. века, песме из Србљака прилагођавали грчком појању и бележили их касновизантијском неумском нотацијом.

У иноверној Отоманској империји, а потом и у Хабзбуршкој монархији, Срби су ослонац и путоказ налазили у немањићком нааслеђу, пре свега у делима Светог Саве. Ново време и утицај европских збивања крајем 18. и у 19. веку утицали су да његов култ постане ослонац у учвршћивању националне свести Срба. Постао је и заштитник школа. Стихире, тропари, кондаци, канони, и даље су на богослужењима појани према традиционалном црквеном напеву. Дубоки смисао ових текстова био је, на жалост, доступан само мањем броју образованог свештенства и лаика.

Појање је у богослужбеној пракси Српске православне цркве живело искључиво у усменом предању све до половине 19. века, када је први пут забележено савременим европским музичким писмом. Без обзира на непогодне, па и трагичне историјске прилике у прошлости, непрекинута нит постојања српског традиционалног појања је сачувана. Чак и под сасвим невероватним околностима, они Срби, који су на Косову и Метохији под притиском примали ислам половином 19. века, учили су кришом своју децу и унуке српском појању и усађивали им аманет „да су потомци Светога Саве“.

Иако су се у последњих стотинак година записивањем појања бавили многобројни богослови

ви, свештеници, епископи, као и професионални музичари - лаици, оно је и данас превасходно део усмене традиције. Негују га богословске школе, свештеници, ђакони, монаси, монахиње и лаици у свакодневној богослужбеној пракси. Појединци се користе нотним записима, али је све мањи број оних који познају црквено правило - типик и који су спремни да за певницом вешто и са потпуним разумевањем текста „кроје” напеве према утврђеним гласовима. На жалост, мало је и објављених нотних зборника црквеног појања, а рукописне нотне збирке познате су само неколицини стручњака. Велико знање и искуство некадашњих појаца и њихов подвиг да се постојеће мелодије забележе и тако сачувају од промена и заборава, данас су мало цењени и мањом заборављени.

* * *

У нашим храмовима широм света, једанпут или два пута годишње, Светом Сави се кроз песму захваљујемо што је Божију реч протумачио своме роду:

**„Јеванђелских источника речима твојим,
светитељу,
људи својих срца напојио јеси,
и семе благочашћа у њима
молитвама својим узгајио јеси
и ове плод изврстан принео си Христу,
и сада предстојећи Њему
са зборовима Апостола и Светитеља,
помињи у молитвама својим Њему
да нас сачува од сваког озлобљења
у миру да служимо спомен Твој.”²³**

Питамо се, међутим, да ли ове поуке и поруке доживљавамо као живу реч у нашем времену? Има ли међу нама оних који ће језиком доступним људима овог времена, многобројним досконашњим атеистима, па и богомрзитељима, осветлiti „јеванђелске источнике”? Има ли управљача, који ће, вођени искуством Светога Саве научити да се до добрих циљева долази само добрым путем? Да ли и ово време крије негде смирене и упорне градитеље, који ка циљу не хрле пречицом, већ умеју да нађу пут благог успона на којем ће мирити, учити, убеђивати и просвећивати? Има ли још увек истинолубља које ће победити самољубље и духовну лењост? Има ли спремности на жртву за ближњега? Има ли саосећања за оне који страдају? Има ли љубави из чиста срца, која не пита за награду, а доноси човеку најдубље радости живота? Свети

Сава нас је подсећао да „право исповедање вере без добрих дела не води Господу”.

Знамо да свих ових Божијих дарова има и у људима око нас. Они међутим, још увек нису светлост овоме свету; негде су запретени, одбачени и заборављени.

И док се много пута тако гордо китимо Светосављем, орењем и светосавским свечаностима, запитајмо се, да ли смо икада срцем отпојали и разумели барем тројпар Светом Сави? Његови савременици, ученици и следбеници били су му захвални, јер их је повео „путем који води у живот”. Да ли, у колико смо спремни да такав пут следимо; да послушамо „Глас Господњи”, који вапије говорећи: „Дођите, примите сви Духа премудрости, Духа разума, Духа страха Божијег”.

Даница Петровић

(Беседа изговорена у Матици српској у Новом Саду, о Светом Сави 2000)

Напомене:

1. Теодосије Хиландарац, **Житије Светога Саве**, у: **Старе српске биографије**, пред. и ред. Д. Богдановић, Београд 1968, 70.
2. Нав. дело, 71.
3. Види, Д. Богдановић, **Каталог Ћирилских рукописа манастира Хиландара**, Београд 1978; Исти, **Инвентар Ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)**, Београд 1982.
4. Сава Немањић, **Житије Светог Симеона**, у: **Старе српске биографије**, пред. и ред. Д. Богдановић, Београд 1968, 33.
5. Теодосије Хиландарац, **Житије Светог Саве**, 99.
6. Нав. дело, 104.
7. Види, **Хиландарски и Студенички типик**, глава 11, у: **Списи Светога Саве и Стевана Првовенчаног**, превео Л. Мирковић, Београд (1939)
8. Види, **Студенички типик**, глава 35.
9. Теодосије Хиландарац, **Житије Светог Саве**, 118.
10. Нав. дело, 110.
11. Нав. дело, 111.
12. Св. апостол Павле, **Посланица Ефесцима** 5:19
13. Св. ап. Павле, **Посланица Колошанима** 3:16
14. Сава Немањић, **Служби Светом Симеону**, стихира на „стиховње”, глас VI после припева **Слава**; види у: **Срблјак - Службе, канони, акатисти**, књ. 1, приредио Ђ. Трифуновић, превео Д. Богдановић, Београд 1970.
15. Срблјак - Службе, канони, акатисти, књ. 1, 41.
16. Нав. дело, 43.
17. Нав. дело, 55.
18. Непознати Милешевац, **Служба уснућу Светога Саве**, у: **Срблјак - Службе, канони, акатисти**, књ. 1, 93.
20. **Списи Светога Саве и Стевана Првовенчаног**, превео Л. Мирковић, Београд (1939)
21. **Срблјак - Службе, канони, акатисти**, књ. 1, 97
22. Теодосије Хиландарац, **Служба Светом Сави, Седалан**, глас III, превео П. Вранић; види, Д. Петровић, **Хиландарски ктитори у православном појању**, Београд 1999, 57-58 (бр. 5)
23. Теодосије Хиландарац, **Служба Светом Сави**, Стихира, глас IV, превео П. Вранић; види, нав. дело, 85-86 (бр. 9)

ЦРКВА ЂЕ НАДЖИВЕТИ ИСТОРИЈУ

Питање смисла и циља људског живота је једно од основних питања и проблема целокупне људске историје, али и питање сваког од нас појединачно, и нас сада, и свих безбројних наших претходника који су настањивали земљу Господњу од њеног стварања. Питање са којим су се носили сви велики умови прошлости - духовне вође, писци, философи, песници, сликари, али је, сигурно, и сваки човек понаособ макар једном у животу, постави осеби и другима питање смисла живота. Вечна и проклета питања, како их је назвао један велики руски писац из прошлог века.

Широм хришћанског света ова јубиларна година биће посвећена прослави двехиљадегодишњице Хришћанства. Јубилеј је велики и прилика да се током целе године подсећамо на сва она мирна и много, много више немирна и узбуркана мора кроз која је Господ провео брод свој који се зове Црква. Много се тога дододило у протеклих 20 векова. Многа искушења, али само да би се потврдиле речи Господа нашега Исуса Христа да ће сазидати Цркву своју и да је врата пакла неће надвладати (Мат. 16.18). Сви они који су до сада покушали да затру име Христово на земљи, сви они мали и велики тирани у досадашњој историји, сва мала и велика царства која су устајала на Христа и Цркву Његову, нестајала су са историјске сцене, а Црква је опстајала и надживљавала их. Надживљавала их као што ће, у осталом, надживети и сва будућа царства и све садашње и будуће тиране. Као што ће и саму историју надживети и ући и достићи пуноћу своју у будућем Царству Божијем. Увек изнова се сви богоборци уверавају и увек ће се уверавати да се не може ни мимо, ни против Бога.

Ако ћемо се ове године сећати тешке, али славне историје, то ћемо чинити у зла времена, када се глад настанила међу најма, када се знатно умножио број мале Христове браће која немају где главу да склоне и којима је до крајње мере угрожено људско достојанство. Понекад изгледа, као да се на нас односе речи Господње упућене Ноју: „Крај свакоме телу дође преда ме, јер напунише земљу безакоња и ево хоћу да их затрем са земљом” (Пост. 6.13). Али, баш у „зла времена“ пред све нас искрсава то основно питање људског живота - питање његовог смисла и циља. На решењу овог питања се пре 2000 година решавало питање будућности Цркве. Хоће ли она бити заједница људи која траје само дотле док је њен вођа у животу, или ће, пак, давати одговоре вредне за сва времена? Одговор на ово питање је лак и сам по себи разумљив. Јер, у супротном, ми данас не бисмо били овде и говорили о 2000-годишњици Хришћанства. Ако постоји идеја водиља, ако постоји основна мисао која би проткала целу ову јубиларну годину, нека би дао Бог да то буде идеја смисла, јер без смисла човек не жели да проведе свој век на земљи.

А управо због одсуства смисла се чини да се мисао самоуништења увукла у све нас. Сувише често нам изгледа, посматрајући наше садашње стање, да смо постали пометено стадо у потрази за пастиром. А Пастир је ту, већ 2000 година, и чека да поново сабере своје стадо и да га преиспуни смислом, надом и љубављу. Наша се будућност расипа плочничима и кафићима Крагујевца у потрази за смислом. Улудо се троши огромна младалачка снага и прекомерно се исцрпљују млади организми. После

неколико година таквог живота наступа замор и засићење и наша се младост претвара у старост. Као да се са 25-ом живот завршава, уместо да тек почине.

Већ неколико векова целокупна светска јавност говори о поштовању и неповредивости основних људских права. Али, целокупна та јавност превиђа такође, једно од основних, хришћанских права. Право које не зависи од времена, од историјских епоха, друштвеног и државног уређења, право које не зависи од услова живота - а то је право на светост. Сваки онај који је крштен у име Оца и Сина и Светога Духа и тако постао члан Цркве има неотуђиво право да буде свет. У нашим календарима су записана имена великих светих који су били покретачка снага Цркве у појединим временима, али нису поименице записана, што не значи и да су имена милиона и милиона светих заборављена. Они су у миру и неприметно провели свој живот испуњавајући га хришћанским смислом, а то је - живот у Цркви, живот у заједници са Богом, што је наша једина нада и једина права наша будућност. Оно што је без Бога то нема будућности, оно што је са Богом то ни у смрти не губи будућност.

Ако је Христос својом светошћу испунио целу васељену, у нашем роду је, несумњиво, највећи утемељивач Његове светости Свети Сава, кога данас славимо. Једно друштво се може назвати хришћанским ако добар део његов тежи светости, без обзира докле се на том путу дође, јер нису нам свима исте могућности и исти таланти дати, али оно што је исто, то је право на светост. Свети Сава је неоспорно, од Бога дарован изузетним талантима и организационим и дипломатским и књи-

жевним и многим другим, али оно чиме је он на овим просторима заорао тако дубоку бразду је његова светост, односно Христова светост која је тако блеставо засијала кроз Светог Саву. Она је та која је припомила, оплеменила и определила душу целог нашег народа. Вековима је наш народ за своје узоре имао свете људе. Управо зато су и житија светих била најпопуларније штиво на коме су се васпитавали млади, а у вери утврђивали старији.

Тешко нам данас, падају све оскудице у којима живимо, али врло мало, или никако не говоримо о основној оскудици нашега времена, а то је оскудица светости. Јер светост значи још и борбу за добро, значи подвиг задобијања Духа Светог који отвара стеге наше створене природе и уводи нас у вечност. Чудно за данашње време звуче

приче о подвизима вере, молитве, поста, милосрђа још млађаног монаха Саве и мало је оних који би желели да поддражавају такве напоре. Али, управо ту се и налази пробна и преломна тачка смисла људског живота. Господ нам је отворио врата и дао право да будемо свети, али су та врата уска и кроз њих се не пролази без напора и подвига, као што се, уосталом, и до свега великог у животу долази трудом. Оно што је лако није много ни вредно.

Али, ма како стање било тешко, сама чињеница да се последњих година све више и више слави наш данашњи велики светитељ, највећи у нашем роду, показује да у нама има још здравих снага и да нас због њих Господ неће оставити. Јер тамо где се умножава грех умножава се и благодат која ће

нам помоћи да вратимо заборављени животни сисао.

Завршимо ову беседу речима блаженопочившег патријарха Германа изговореним поводом 800 годишњице рођења Светог Саве: „Сећање на велике људе из прошлости и на њихове заслуге представља не само израз благодарности једне генерације за наслеђена материјална и духовна добра, него је то и доказ њених здравих духовних снага, здравог расуђивања и правилне оцене давних догађаја и личности које су их стварале”. Нека би дао Бог да се ове речи патријарха Германа и остваре. Амин.

Зоран Крстић, протојакон

(Беседа на Светосавској академији одржаној у Градској дворани у Крагујевцу, на Савиндан 2000. године)

СВЕТИ СИМЕОН СРПСКИ - СИЛНИ ВЛАДАР И ПОСЛУШНИ МОНАХ

Прилике у којима је живео и стварао српску државу Свети Симеон Мироточиви - Немања биле су врло сложене и драматичне, па је стога поучно подсетити се на оно што знамо о том времену, на основу житија (од Стефана Првовенчаног, Св. Саве и Доментијана) и других историјских извора.

Рашка почетком XII века постаје средиште свих српских области. Овај крај још од XI века познат је као Србија. После смрти великог рашког жупана Вукана 1112. године, у Рашку област упада византијска војска предвођена царом Јованом Калиником и осваја Рас, чиме је кажњен покушај осамостаљивања српских великаша. Због ових немира Немањин отац Завида (за кога верујемо да је велики рашки жупан Урош II, који

се борио против великог жупана Десе) склања се у Дукљу, где му се у Рибница, недалеко од данашње Подгорице, родио најмлађи син Немања. То је, према хронологији из житија, било 1113. године, мада истраживачи помињу и 1123. и 1132. годину.

У месту рођења Немања је крштен у римокатоличкој цркви, јер друге није било. По повратку у Рашку, био је само миропомазан од епископа рашког Леонтија у цркви Св. Петра и Павла. Податке о другом крштењу Немањином треба разумевати као свечано црквено овенчање за великог жупана, када је добио друго титуларно име Стефан.

Непосредан помен о Немањи имамо када он већ управља облашћу између Новог Пазара и Ниша, областима у долини река Ибра, Топлице, Расине и

крајем око данашњег Алексинца. Ове земље Немања је добио на управу после 1168. године, када је византијски цар Манојло Комнин збацио великог жупана Десу (који је био узурпатор власти великог жупана Уроша II), и то због повезивања са Мађарима. Тада је на чело Рашке жупаније доведен најстарији Завидин син Тихомир. Остали синови Уроша II, Стражимир, Мирослав, Немања, управљали су удеоним кнежевима признајући врховну власт великог жупана Тихомира, јер српски жупани нису владали централистички, као византијски цареви. Житија нас обавештавају да је око 1162. године византијски цар Манојло дошао до Ниша и ту се сусрео са Немањом, који је на њега оставио величанствен утисак. Од цара је добио „царски чин” и титулу „прото-

спатора" која је на листи 80 достојанства тога доба, заузимала тридесето место. Припало му је и право да он и његови потомци управљају облашћу Дубочице. У позадини Немањиног успеха био је сукоб Завиде (Уроша II) и цара Манојла Комнина, тако да је код Ниша склопљен мир који је запечаћен браком Немање и византијске девојке Ане. Све ово, као и мир после српског пораза од Византинца, 1190. године, на Јужној Морави, који је потврђен женибом Немањиног сина Стевана (од 1221. године Стефан) царском синовицом Евдокијом, говори да је Византија своје интересе на Балкану остваривала комбинацијом војних средстава и дипломатије.

Из ових чињеница се види да узрок Немањиног сукоба са браћом није био подизање храмова Богородичиног и Св. Николе у Топлици (изграђени пре 1165. године), него да је његова амбиција за доминацијом произилазила из царског чина који му је даровао цар Манојло Комнин. У првом покушају Немањи није пошло за руком да задобије превласт, већ је ухваћен и бачен у „пештер камену“.

Из заробљеништва Немања се спасио чудом Божијом. Док је био затворен, ватрено се молио Св. Ђорђу, да га спасе, заветујући се да ће подићи цркву њему у част и славу. Заиста, чудом је и спасен, и око 1171. године подиже цркву посвећену Св. Ђорђу - Ђурђеве ступове код Новог Пазара. Пре тога, када се из тамнице појавио изненада, овенчан мучеништвом, задобио је народну подршку и постао велики жупан. Немањина браћа беже у Византију, која их помаже, јер је било јасно да се Немања неће зауставити док не постане владар у самосталној држави. До сукоба са браћом, потпомогнутим византијским најамницима Францима и Турцима, долази 1169. године код села Патина недалеко од Звечана на Косову. Том приликом погинуо је најстарији брат Ти-

хомир (утопио се у Ситници), док су Мирослав и Страцимир признали Немању за владара. Немања им је опростио и поставио Страцимира да управља областима око Западне Мораве. Мирослав добија на управу Захумље и Полимље.

Учврстивши власт и ујединивши српске земље, Немања почиње борбу за самосталност. Тиме постаје отворени непријатељ Византије и ступа у савез са свима који су били непријатељи Византије, пре свега са Мађарима и Млецима. Истовремено, Немања се стара о верском животу, свестан да Бог даје царства и градове. СпРЕЧАВА СВАКО КРИВОВЕРЈЕ И НА САБОРУ У РАСУ, 1170. године, уз учешће рашког епископа Јефимија, осуђује богумилску јерес, а њене заступнике суворо кажњава и претерије.

У време кад се Немања бори за самосталност, на челу Млетака био је велики дужд Витале Макијели, а мађарски краљ Стеван III, који је био ожењен Јеленом, кћерком српског жупана Уроша. Обезбедивши са њима залеђину, Немања око 1171. године креће на Приморје. Оставши у међувремену без савезника, морао се повлачити пред неупоредиво јачим непријатељем. Схвативши да нема куд, бос, гологлав, са омчом око врата и мачем у руци, Немања је изашао пред цара Манојла, признајући да је његов живот у царским рукама. Царском милошћу опроштен му је живот, али је српски владар одведен у Цариград. Остало је упамћено да је улицама престоног града прошао леп, висок, стасит, снажан човек, коме су се многи дивили.

Када је убрзо враћен у своју земљу, Немањи је признат положај великог жупана, али са великим дажбинама и обавезама, између осталих и војним. Тако су на византијској страни у битци код Мирокефалиона (1176. године) били и српски војници. Био је то први војнички сукоб Срба са Турцима, доц-

није вековним непријатељима. Период од 1172. до 1182. године Немања проводи у покорности према Византији, учећи како да организује и успостави самосталну српску државу. Чекао је повољан тренутак. Он је дошао 1180. године, у време смене владара на византијском престолу, што је одувек био моменат који су вазали користили. Наиме, 1180. године умире Манојло Комнин, кога у наредне две године наслеђује Алексије II. Већ 1182. у Цариграду влада Андроник I (1182-1185). Тада Немања склапа савез са Мађарима и на приморју осваја Скадар, Дањ, Свач, Дриваст, Бар, Котор, Улцињ и припаја Зету Рашкој држави. Не освојивши Корчулу и Дубровник, 1186. године, склапа савез са Дубровчанима. На латиницом писаном уговору стајао је Немањин ћирилични потпис. За време сукоба Византије и нормана осваја Ниш и склапа 1186. године савез са Бугарима. У контакту је и са тада најмоћнијим владаром Европе, Фридрихом Барбаросом, коме 1189. године приређује величанствен дочек код Ниша, када је овај предводио војску у Трећем крсташком рату. Поклони који су том приликом размењени, говоре о високом нивоу српске културе. Немања је Барбароси поклонио припитомљеног јелена и морске псе. Настојање да Барбаросу придобије за рат против Византије није уродило плодом, али узак немачког владара на византијску територију изазива панику међу моћним суседима. Немања то вешто користи и 1189-90. године осваја Скопље, Призрен, Горњи и Доњи Полог. Када су се Византијци повратили, снажно узвраћају и војска Исака Анђела Србима на Јужној Морави наноси тежак пораз. Враћен је ипак само мањи део територија. Остали део српских земаља, које су на мору заузимале територије од ушћа Дрина до ушћа Цетине, чија је граница на западу ишла Дрином,

па скретала на север планинским масивима Рудника, Сувобора, Маљена, Повлена, Јабланика, Медведника, Соколских планина, Рожња и Гучева, а на истоку крајем око Јужне Мораве, Дубочице и Подримља, признат је и прихваћен као самостална и независна држава на челу са Стефаном Немањом. Србија је извојевала политичку самосталност. Мир, који је тада склопљен са Византијом, крунисан је браком Немањиног средњег сина Стевана и синовице цара Исака, Евдокије, док је Немања добио титулу „господар све Српске земље”.

Главни циљ Немањине политике после овог догађаја био је очување државне самосталности и њено унутрашње снажење. Из тих разлога Немања, 1195. године, на сабору у Расу доноси одлуку да се повуче са престола у корист свога сина Стевана. Од тога је било вишеструке користи, јер је сада на византијском престолу Алексије III, Стеванов таст. Дакле, византијски зет је господар Србије.

Сутрадан по абдикацији Стефан Немања постаје монах. Замонашио га је рашки епископ Калиник. Од тада моћни Немања постаје монах Симеон, а супруга Ана монахиња Анастазија. Они се повлаче у Студеницу, односно Богородичин манастир у Топлици. Годину ипо Симеон из манастирске тишине ослушкује политичке прилике у земљи. Највероватније је Стевана саветовао; али и Вукана, да у интересу државе прихвати новонасталу ситуацију и да као „вељи кнез” управља повременом облашћу Зете и Трибуније.

Чести позиви најљубљенијег му сина, монаха Саве, да дође у Свету Гору, услышани су, и 8. октобра 1197. године креће на пут, да би у Свету Гору стигао 2. новембра 1197. године. Силни владар, од кога су сви стрепели, постаје узор смирености, кротости и послушности. Са сином Савом обнавља многе светогорске цркве и манастире, дарујући им Ватопеду. Јуна

1198. године, Сава и Симеон добијају повељу, којом се манастир Хиландар даје њима у власништво. Не треба заборавити, да је и овом приликом од велике користи било сродство са царом Алексијем III.

Већ у лето 1199. године Симеон се са Савом уселио у Хиландар. Поред овог и поменутих манастира у Србији, Немања је богато обдарио и много друге манастире изван отаџбине, као што су Јерусалимска патријаршија, Евергетидски манастир, црква Св. Димитрија у Солуну, Св. Петра у Риму, Св. Николе у Барију.

Почетком 1200. године Немања почиње слутити кончину земаљског живота. Седам дана пред упокојење, свакодневно се причешћује, ништа не једући. Уочи 13. фебруара затражио је да му се припреми асура за простијку и камен за под главу. У одеждама припремљеним за сахрану, са иконом Богородице на прсима, непрестано понављајући речи хвалитних псалама („Хвалите Бога према сили Његовој, хвалите Га према великим владичанству Његовом”, Пс. 150,3), у зору 13. фебруара, Симеон је предао свој дух Богу. Опело су служили заједно Грци, Иверци, Руси, Бугари и Срби.

На Богојављење наредне године, отворен је његов гроб, и тада је установљено да је тело великог рашког жупана и монаха Симеона мироточиво. Син Сава написао му је службу и житије јер је Црква Симеона препознала као Светог угодника Божијег.

Мошти Св. Симеона пренете су у Србију 1207. године. И то, да би биле склоњене од евентуалног крсташког скрнављења, али пре свега да би као свети симбол српске државности утицале на измирење завађене браће Стевана и Вукана, које је убрзо и наступило. Мошти Св. Симеона положене су 19. фебруара у манастир Студеницу, где се и данас налазе. Најстарија фреска са ње-

говим ликом налази се у манастиру Милешеви и потиче из 1222-24. године.

Зашто Црква прославља и велича Св. Симеона? Да ли због његове државничке моћи и снаге којом је ујединио српске земље и одолевао српским непријатељима. Да ли због силине мача, сјаја, богатства, освајања, славе, угледа њега и српске земље, чији је господар био? Или, због нечег другог?

Црква га велича и слави, јер све велико што је имао напусти, узе крст свој и пође за Христом. Величина Св. Симеона није у светској сили, већ супротно, у томе што он умире за свет одричући се света и вакрсава на вечни живот опредељујући се за Христа. Величанствено је било видети онога кога се сви бојаху, како лежи на рогозини са каменом под главом, забележио је Св. Сава. Због тога је Св. Симеон пример, како се треба борити за царство земаљско и како се влада царством земаљским, које су Немањићи доживљавали као дар Божији. Али, Св. Симеон нас учи нечем још важнијем за нас хришћане: када се бира између царства земаљског и царства небеског, увек треба изабрати царство небеско.

Св. Сава је то први показао, али је Св. Симеон то израженије доказао. Св. Сава се одриче власти над малим делом још неафирмисане земље, док се Св. Симеон одриче владања у Србији са до тада највећом славом. Тако, Св. Симеон није родоначелник само земаљске, него и небеске Србије. Он је зачетник философије живота, која је незамислива без самоодрицања, без жртве за вечно - небеско. То је философија која је најдубље хришћанска, кроз коју је живео и говорио Св. Симеон Мироточиви, показујући прави и једини циљ живота земаљског - задобијање царства небеског.

Рајко Стефановић, Ђакон

ИСТИНСКА НАРОДНА МАТИ

У модерној историји Србије, њени владари женили су се, углавном, Српкињама, чији је друштвени статус би осликан њиховом. Тако је Карађорђе Петровић, „Отац Србије”, био ожењен Јеленом, ћерком Николе Јовановића, кнеза села Маслошева, кнегиња Љубица, жена Милоша Обреновића, такође је била Српкиња, као и Персида, унука Јакова Ненадовића, а супруга кнеза Александра Карађорђевића. Тек са Михаилом Обреновићем Србија за кнегињу добија странкињу, угарску графицу Јулију Хуњади. Величанствено венчање, којим су кнез Милош и његов наследник, за време изгнанства из Србије, хтели да импресионирају аустријску аристократију, уприличено је у Бечу 1853. године. Први краљ модерне Србије, Милан Обреновић, оженио је (1875. у Београду) Наталију, ћерку руског пуковника и бесарабијског спахије Петра Кешка и принцезе Пулхерије Стурдза. Женидба последњег Обреновића, краља Александра, представљала је скандал. Краљ Милан желео је за снаху неку од европских принцева, али његов син је оженио дворску даму своје мајке, од њега доста старију, удовицу Драгу машин, рођену Луњевица. Краљ Петар I Карађорђевић први је савремени српски монарх који је за жену имао ћерк владара једне суверене државе. Била је то Зорка, најстарија кћи књаза Црне Горе Николе I Петровића Његоша. У том браку, озваниченом на Цетињу 1883. године, рођен је Александар I Карађорђевић, краљ Срба, Хрвата и Словенаца. Његова супруга била је румунска принцеза Марија, којом се „Краљ Ујединитељ” оженио 8. јуна 1922.

Захваљујући својим врлина-ма, бригом за супруга и синове,

за сирочад и немоћне, краљица Марија Карађорђевић је постала веома омиљена код поданика, можда више од свих жена у историји Срба.

Рођена је 9. јануара 1900. у Готи (Немачка). Звали су је Мињон јер се, кажу, у ноћи када је рођена, у позоришту у Готи давала истоимена опера. Образовање је стекла на румунском двору, имала је енглеске учитеље, у слободно време бавила се јахањем, аутомобилизмом, а зими клизањем и вожњом у бобу. Одлично је сликала и вајала, обожавала оперу. Њена мајка, румунска краљица Марија, писала је у мемоарима о својој млађој кћери: „Мињон се сва састојала из суште кроткости и осмеха. Њене главне особине изгледа да у биле милосрђе и стрпљење; сем тога и извесна количина равнодушности: она је свачим била задовољна, пристајала је радо да је уз другога, без жеље да икада заповеда или да господари. Никада се није наљутила и никада се ни на шта није појалила. Њен поглед из великих, плавих очију изражавао је спокојство (...) Мињон је била штедљиво дете, у свако доба приправна да помогне.”

У току рата, принцеза Марија је са мајком радила у болници и неговала рањенике. После рата наставила је школовање у Енглеској и усавршавала своје знање из језика и друштвених наука, а занимали су је и физика и хемија, те је имала и малу лабораторију у којој је изводила експерименте.

Румунска принцеза била је „добра прилика” за младог краља Срба, Хрвата и Словенаца. Радило се о праунуци енглеске краљице Викторије, праунуци руског цара Александра II и, у модерној српској историји, пр-

вој краљици краљевског порекла. Младенци су се срели први пут 9. јануара 1922, на принцепзин рођендан, у краљевском дворцу у Синаји, када је веридба и објављена. Међусобно су се увек споразумевали на француском, иако је принцеза Марија од дана веридбе почела активно да учи српски језик. Према речима њеног сина, принца Томислава, српски је говорила употребљавајући искључиво мушки род, јер је у породици била окружена само мушкарцима.

Иако су државници и теоретичари, стасали под утицајем идеологије либерализма, указивали на то да краљевски брак представља акт породичног живота, у XX веку политички значај тог чина и даље је несумњив.

Краљева женидба је била интегрални део југословенске спољне политike, на чије је вођење Александар имао највећи утицај. Као чланица Мале антанте, Краљевина СХС се борила, заједно са Румунијом и Чехословачком, за очување мира и територијалног поретка у Европи створеног након Првог светског рата. Требало је спречити рестаурацију Хабзбурга у Мађарској и у Аустрији, осујетити наоружање ревизионистичких држава и приморати их да извршавају обавезе из мировних уговора.

Пре рата, за српске интересе је било од нарочитог значаја да се престолонаследник ожени ћерком руског цара, и због те просидбе, јануара 1914. године, Пашић и Александар су посетили Николаја II. Међутим, велика царевина, заштитница Србије, нестала је у большевичкој револуцији, те је југословенски краљ пронашао себи невесту у краљевској породици савезничке Румуније.

Стојану Протићу, председнику владе новоформиране државе (Никола Пашић тада је у Паризу), први наговештај о могућем венчању стигао је у писму од 6. јануара 1919, које му је упутио отправник послова Краљевског посланства у Букурешту Ђорђе Настасијевић. Дипломата је обавештавао своју владу да су последњих дана 1918. године маршал двора, а затим и супруга начелника штаба румунске војске генерала Пресана, која је била лична краљичина пријатељица, повели са њим разговор о женидби регента Александра са једном од румунских принцева. Госпођа Пресан рекла је Настасијевићу како је од румунског краљевског парга овлашћена да о томе поведе разговор и да је краљ Фердинанд, наводно, изјавио да би био најсрећнији када би му Александар постао зет. Ово писмо (телеграф је избегнут из предострожности) заинтригирало је Министарски савет, те је Настасијевић позван у Београд да би „усмено изложио стање“.

Ред је да се најпре уда најстарија ћерка, и краљ Фердинанд и краљица Марија намерили су да краљица Срба, Хрвата и Словенаца постане принцеза Јелисавета. Ангажован је и адмирал Трубриц који је, у разговору, поверио Панти Драшкићу, бившем регентовом ађутанту, а тада команданту српске војске у Баји, да „ради на Александровој женидби са Јелисаветом“. Међутим, изгледа да се њен портрет није допао регенту, јер се Настасијевић, по повратку у Букурешт, правдао госпођи Пресан да Протић о женидби још није причао са Александром и успут замолио да му преда и фотографију млађе принцезе Марије. „Генералица“ је добро „читала између редова“ и одговорила да они хоће да се ороде са Србима, и да је свеједно која ће од принцеза да буде невеста, а додала је да би о томе краљ Фердинанд лично писао Алек-

сандру, али му не дозвољавају родитељски понос и лична стидљивост.

Најстарија румунска принцеза Јелисавета се удала, уместо за Александра, за грчког престолонаследника Ђорђа. Између грчког и румунског двора дошло је тада до успостављања двоструке династичке везе, јер се и румунски престолонаследник Карол оженио грчком принцезом Јеленом.

У Београду се увиђало да догађаји на Балкану почињу да

За разлику од Јона Братиануа, Таке Јонеску, министар спољних послова од почетка 1920. године, био је за савезништво са Краљевином СХС, и њему припадају велике заслуге за закључење брака између Александра и Марије, док су „западне силе хтели неки други брак“. Бошко Чолак-Антић, посланик у Букурешту од фебруара 1921, па све до 1935. године, питао је своју владу априла 1921. о могућем доласку регента Александра, јер је тамошња

Епископ шумадијски Г. Сава са хором „Опленац“ из Тополе, после архијерејске литургије служене у цркви Светог Георгија на Оplenцу, 9. јануара 2000. године, поводом стогодишњице рођења краљице Марије

се развијају мимо Краљевине СХС. Постојала је, чак, могућност да принцеза Марија буде испрошена за Бориса, краља Бугарске, земље побеђене у рату. Дипломатију југословенске краљевине обузeo је страх од стварања грчко-румунско-бугарско-мађарског савеза под вођством Италије.

У Букурешту се почетком 1921. године у дипломатским круговима говорило да је Стамболијски, председник владе Бугарске, због те просидбе и долазио у румунску престоницу.

штампа увек писала о томе. У то време већ су вођени преговори о закључењу савеза и од средине 1921. године постало је извесно да ће Александар да се ожени принцезом Маријом. Са Румунијом је 7. јуна 1921. закључен одбрамбени уговор, а у октобру исте године међународна конференција завршила је рад на разграничењу две земље. У току лета 1921. године дошло је и до договора између краљице Марије и Александра да за православни Божић будући краљ

Срба, Хрвата и Словенаца дође у Румунију у приватну посету. Краљ Петар I је умро 16. августа 1921. године, краљевска кућа налазила се у шестомесечној жалости, те је тај пут требало организовати без уобичајене помпе. Београдска штампа наслућивала је шта посета значи, посебно због учесалих дипломатских путовања између Београда и Букурешта. „Политика” је подсећала читаоце да су из Софије у току претходних година чињени многобројни покушаји да принцеза Марија постане бугарска краљица, са циљем да се везом између Атине, Софије и Букурешта створи балкански блок уперен против Краљевине СХС.

На трећи дан Божића, 9. јануара 1922, у 11 часова и 30 минута, у краљевском дворцу у Синаји, Александар се верио са Маријом, а у 15 часова Андра Милосављевић, специјални извештач „Политике”, угледао је аутомобил којим је управљао краљ, „а покрај њега седела је његова вереница, принцеза Марија. На краљевом лицу видео се срећан осмејак.” Вест о веридби пролетела је кроз Београд, и престоница је врло брзо, захваљујући овом догађају, „добила весео и свечан изглед”. По повратку из Румуније краљ - вереник величанствено је дочекан, а 14. јануара, за Нову годину по јулијанском календару, добио је телеграм од своје веренице: „Шаљем најлепше жеље за Нову годину. Пуно пљубаца. Мињон.”

Након ослобођења, свадба краља Александра је била први народни празник. Она је, како је приметио дописник „Дејли Кроникл”, имала и социјалну димензију. У част краљеве веридбе 12. јануара је у свим црквама, цамијама и синагогама било приређено благодарење. Београд је „журио да излечи своје ратне ране” и да се достојно припреми за велики догађај, или престоничка штампа није пропуштала прилику да исмева

бугарског краља Бориса, коме је Александар „отео” Марију, а у фебруару 1922. године италијански краљ, наводно, одбио да да руку своје кћери. Ипак, припреме за краљеву свадбу биле су важније и београдски листови су, најчешће под насловом „Око Краљеве свадбе”, редовно извештавали јавност о свему интересантном и, наравно, критиковали градску власт што се са радовима касни. Оштрином и духовитошћу, издавајао се новинар „Политике”, који је приметио да су улице кроз које је требало да прође свадбена поворка биле: „(...) пуне рупа, џомби, неких оборених бандера, блата, прашине, гомила ситног и крупног камена, којим треба да се изврши калдрмисање (...) и зато се ја потпуно слажем са оним Јеврејином, који је јуче, стојећи испред излога своје радње уздисао дубоко: Па, што се краљ није венчао у Букурешту! Да се тамо венчао имали бисмо прилику да му приредимо дочек на станици, а од станице до двора дивота од калдрме! Овако, ем се ми сецамо, ем се сеца општина, ем неће ништа да испадне... Не гоји се прасе уочи Божића, додаје његов комшија Србин...”

Ипак, до 8. јуна, када је била свадба, Београд је уређен тако да је утисак гостију био пријатан. Образован је „Државни одбор за припрему свечаности приликом свадбе Његовог Величанства Краља”, на чијем се челу налазио председник београдске општине Добра Митровић. Поред осталих потешкоћа, осећала се и несташница бензина, па је управа Краљевог двора тражила од посланика Чолак-Антића да због скupoће и лошег бензина у земљи набави у Румунији 10.000 литара, рачунајући на „садашње односе нашег и румунског двора”.

На Бранислава Нушића, као начелника Уметничког одељења Министарства просвете, пао је велики терет у орга-

низацији свечаности поводом краљеве свадбе. Био је задужен за све; од смештаја очекиваних гостију до набавке украса и сви су од њега тражили обавештења, те су комичне ситуације биле свакодневне. Набављао је бензин кога није било довољно, записивао спискове делегација, телефон је непрекидно звонио, а новинар „Политике” изброяо је да је велики комедиограф једног дана, до 11 часова пре подне, попио пет кафа и попушио 25 цигарета. Народни посланик Алекса Жујовић, посматрајући у каквој се ситуацији нашао аутор „Сумњивог лица”, гласно га је сажаљевао: „Богме, Нуша, ти се сад само моли Богу и свецима нека ти они помогну!” Заиста, била му је потребна помоћ Свевишњег па да сачува прибраност.

Краљева свадба је, наравно, изазвала велико интересовање у народу. На адресу одбора за свечаности стизала су писма у којима су грађани постављали најразличитија питања. Занимао их је програм, да ли је предвиђено доследно придржавање српских обичаја, да ли ће венчани кум, војвода од Јорка, после изласка из цркве да баци метални новац када се зачује: „Куме, изгоре ти кеса”...

Млађи син енглеског краља Џорџа V, војвода од Јорка, био је изасланик свога оца на венчању у Београду. Веома је важно што се енглески краљ прихватио кумства. Заслуга, сигурно, припада родбинским везама румунске краљице Марије. Енглески двор је дуго бојкотовао српску краљевску кућу због свирепог убиства краља и краљице 1903. године, али Александар је, ипак, био нова личност, прослављен у рату, познат и у савезничкој јавности. Војвода од Јорка, принц Алберт, постаће енглески краљ Џорџ VI, 1936. године, после абдикације старијег брата Едварда VIII. Владаће до 1952. године, а наследиће га

ћерка, данашња краљица Елизабета II.

За барјактара краљ је позвао Михаила Шибалића, из Језера крај Никшића, чији је отац био барјактар на венчању краља Петра и кнегиње Зорке. Стари сват је био Александров стриц, кнез Арсен, а девер млађи брат принцезе Марије, Никола.

Венчању су присуствовали, осим румунске краљевске породице и енглеског принца, још и принц Алфонсо и принцеза Беатриче (сестра румунске краљице) као изасланици шпанског двора, затим принц од Удина, вођа италијанског изасланства, а на челу француске делегације био је почасни српски војвода, маршал Франше д'Епере. Савезничку Чехословачку Републику представљали су њен први министар Едуард Бенеш и син председника Томаша Масарика, Јан. Престоница није памтила толико принцезу и принчева краљевске крви.

Велики број домаћих и страних новинара извештавао је са свадбе, а то је била идеална прилика за комунисте. Загребачка полиција је запленила нека писма упућена тамошњем комунистичком комитету, у којима се позивало на припрему генералног штрајка у целој земљи на дан почетка свечаности краљевог венчања. Комунисти су савез са Румунијом, по директиви Коминтерне, стално нападали, сматрајући да је уперен против „штаба револуције”.

Краљева невеста је стала на тле своје нове отаџбине у уторак, 6. јуна 1922. године. Када се румунска краљевска јахта појавила код Вишњичког брда, одјекнуо је 101 топовдки пуцањ са београдске тврђаве. На савском пристништу, румунску краљевску породицу дочекали су краљ, патријарх српски, војвода од Јорка као кум, а председник београдске општине пожелео им је добродошлицу. Те вечери 1.200 певача

отпевало је пред Стариом двором композицију Станислава Биничког и Станислава Бешевића „Поздрав краљевој вереници”. Када је на то принцеза, одевена у „отворено розе тоалету са ружичастом током”, одговорила са „благодарим”, одушевљењу није било краја. Сутрадан је у двору приређен концерт чувеног баритона Николе Зеца, првака Бечке опере, а београдски општински одборници одлучили су да, у част румунске краљевске куће, део улице Милоша Великог од хотела „Лондон” до Парламента добије име краља Фердинанда, а да се Ратарска улица убудуће зове Улицом краљице Марије.

На дан свадбе, 8. јуна у 8 часова, 101 топовски пуцањ са Калемегадана означио је почетак светковине. У 10 часова и 20 минута, краљ је из свог стана у Крсмановићевој кући кренуо пут Старог двора, одакле је невестин брат извео младу. Пошто је оркестар краљеве гарде интонирао сватовску песму „Одби се бисер грана...” и пошто су се огласиле фанфаре, поворка се упутила улицама Краља Милана, Коларчевом, Позоришним тргом, Васином, Краљевим тргом, Узун-Мирковом и Кнез-Михаиловим венцем у Саборну цркву. „Високе младенце” венчао је патријарх Димитрије, а распоред стајања у цркви био је строго утврђен. На путу до Саборне цркве поворку је пратило кличање одушевљеног народа, а авиони су кружили над центром Београда и бацали цвеће. Младожења је био одевен у свечану генералску униформу, а невеста у белу венчаницу са дугим шлепом. На глави је носила младеначки венац од мирте, око врата дијамантску огрлицу, а преко рамена ленту Белог орла. После завршеног црквеног обреда младенци су пришли младиним родитељима, и у мајчином загрљају лице

нове краљице било је видно уплакано. Ова дирљива сцена ганула је и остale присутне, те су и неки од њих засузили. Када је краљица Срба, Хrvата и Словенаца подигла главу, мно-ги су први пут приметили њену сличност са прабабом, краљицом Викторијом.

Венчање је објављено звонима са свих београдских цркава и плотунском пальбом са тврђаве и са Дунава. Краљ Александар и краљица Марија примали су честитања у двору, након чега је уследио свечани ручак. Милан Стојадиновић се сећао како је румунска краљица: „(...) за време ручка, својим орловским очима прелетела

целу дворану, као да је хтела сваког добро да загледа и једним погледом постави на његово место... и радознало је посматрала како смо навалили на добро јело и пиће без великих обзира на дворску етикету...”. Маршал двора признао је касније Стојадиновићу како је: „(...) половина кашика, ножева и виљушака у оном општем одушевљењу нестало тога дана са стола... за успомену. Свакако, дан је био од историјског значаја али је одмах после тога у двору било решено да се такви свечани ручкови, са многобројним гостима и сребрним посуђем убудуће избегавају.”

У 14 часова и 30 минута на Тркалишту почела је фудбалска утакмица између репрезентација две земље. Тим Краљевине СХС, састављен од играча из загребачких клубова, поражен је са 2:1. Пехар краља Александра добили су Румуни, а код поражених је једино био добар леви бек Шифер. У 17 часова на

Бањици одржана је војна парада у којој је учествовало 18000 војника. Уз „Високе младенце“ били су присутни и сви „Високи гости“. На Калемегдану је увече одржан велики концерт војних оркестара. Исте вечери млади краљевски пар отпутовао је на брачно путовање на Блед.

Тек што је постала краљица, Марија је изазвала кризу владе. Наиме, у време свадбених свечаности до ње је успела да дође мајка осуђеног атентатора Стејића да моли милост за сина. Молерски радник Спасоје Стејић је, 28. јуна 1921, на дан када је донет Видовдански устав, бацио бомбу на регента. Краљица је обећала помиловање за комунистичког тетористу, Александар није могао да погази реч своје супруге, јер „краљевска се не пориче“ и револтиран, министар унутрашњих послова Војислав Маринковић поднео је оставку. Министар правде Лазар Марковић је дуго од јавности крио указ о овом помиловању. Овај догађај говори колико је било велико срце југословенске краљице.

На дан венчања Александра и Марије основан је „Краљев фонд“ од средстава прикупљених у целој земљи на име „свадбеног дара“ краљу. Циљ фонда је био да путем награда, помоћи и похвалница одаје признање за успехе установама и појединцима на моралном и културном плану. Сам краљ је положио у фонд три милиона динара властитих средстава. Од новца прикупљеног у Краљевом фонду, поред осталог, финансирана је и изградња студентског дома у Београду (данашњи дом „Иво Лола Рибар“).

Високи младенци су добијали најразличите поклоне: од минијатуре манастира Грачанице израђене од сребра (дар народа из града Приштине и грачаничког среза) и других уметничких предмета и накита,

буради за вино, прелепих коња, до стотине овнова са окићеним роговима (поклон арнаутског становништва из вучитрнског среза где је обичај да се младожењи дарују окићени овнови).

Краљева женидба је представљала значајан политички чин у унутрашњој политици. По 56. члану Видовданског устава, краља је наслеђивало мушки потомство из законитог брака, по реду прворођења. Тако се роди престолонаследник обезбеђени су услови за спокојнији живот државе, а брак југословенског краљевског пара благословен је са три сина. Престолонаследник Петар је рођен 6. септембра 1923, краљевић Томислав 19. јануара 1928. и краљевић Андреј 28. јуна 1929. године.

У колективном памћењу српског народа краљица Марија је остала симбол скромности, оданости, пожртвованости, за своју, али и за осталу децу. Била је покровитељ бројних хуманитарних друштава: „Ђачка трпеза“, „Незаштићена мајка“, „Лига против туберкулозе“, „Југословенска унија за заштиту деце“, „Материнско удружење“...

Захваљујући њој у Београду је основан „Централни завод за заштиту деце, матера и младежи“.

Какву је наклоност и љубав уживала југословенска краљица говори и писмо које јој је упутио велики српски лекар и први декан Медицинског факултета у Београду, Милан Јовановић Батут, чије име данас носи Завод за заштиту здравља Србије: „(...) У овом тренутку немам на уму сјај и Величанство Твог Краљевског престола. Излазим, ево, пред Тебе без прописане пријаве. Срце ми живо жели, душа ми неодољиво иште, да се дубоко поклоним другом Величанству Твоме - Величанству Твог материнског осећаја. За мене је оно много

увишијенији олтар него и најсјајнији престо владаљачки. За мене је оно светиња - ма се нашао и под кровом најбеднијег сељачког дома. И Ти ми, то се поуздано надам, овај смели корак нећеш у грех уписати. Тврдо сам уверен, да и Ти исто тако високо цениш значај матере у природи и људском друштву. Зар би иначе у Твојој души могла победити мати Краљицу - владарку на престолу?! А то је доиста ретка, сјајна и Величанствена победа...“

После марсејске катастрофе, 1934. године, краљица Марија наставља са хуманитарним радом, а 1938. одлази у Лондон, ради лечења. Историјске околности су биле такве да се до kraja живота није вратила у земљу.

Када је пожар Другог светског рата захватио и њену Краљевину, а српски народ био изложен великим страдању, краљица Марија чини све да унесрећенима помаже. Јула 1941. у Лондону оснива Комитет југословенског друштва Црвеног крста. Организује редовно слање помоћи за преко сто хиљада заробљених краљевих војника у немачким логорима, као и невољницима у окупираним отаџбинама. На пакетима у којима су били храна и одећа писало је да их шаље Марија К. Ђорђевић, како Немци не би схватили ко је пошиљалац.

Краљица Марија се после дуге болести упокојила 22. јуна 1961. у свом скромном лондонском стану. Опело југословенској краљици одржано је у српској цркви у Лондону, а сахрањена је у Фрогмору, на месту где почивају чланови и блиски рођаци британске краљевске куће.

Посмртни остаци краљице Марије до данас нису пренети у крипту опленачке цркве Светог Ђорђа.

Александар Ђ. Маринковић

**Беседа епископа шумадијског Г. др Саве
у храму Светог великомученика Георгија на Опленцу,
на дан Светог првомученика и архијакона Стефана 2000. године,
о стогодишњици рођења краљице Марије Карађорђевић, након
архијеријске литургије и паастоса блаженопочившој краљици**

ДА СЕ ЗНА КО СМО

Данас се навршило равно сто година од рођења блаженопочивше краљице наше Марије. Данашњу литургију и овај паастос одслужисмо за по кој њене честите и побожне душе. Њена удаја за краља Александра после Првог светског рата, изазвала је велику радост у нашем народу, јер се краљ Александар оженио једном православном принцезом, која се одликовала ретком честитошћу, побожношћу и скромношћу. Одговорно кажем да ниједна српска краљица није била толико вољена и толико поштована, као краљица Марија.

Њој је Бог дао ту част да заједно са краљем Александром упали свеће које је оставила кнегиња Милица - да их осветник Косова у манастиру Дечанима, где су се те свеће вековима чувале - запали. Она је заједно са краљем Александром учествовала на устоличењу - првог српског патријарха Димитрија у Пећкој патријаршији, 1924. године. Идуће, 1925. године, видимо је у црногорској народној ношњи, заједно са краљем Александром, приликом преношења Његошевих моштију са Цетиња на Ловћен. А онда је дошла несрећна 1934. година. Те године паде венац с главе наше. Нашем народу нестало је помазаника Божијег. Нестаде краља који је потекао од наше крви и од наших костију, краља који је потекао

из нашег народа, јер је наша династија, народна династија. Тога дана почела је наша пропаст и ми стално пропадамо, сваки дан.

Краљица Марија се после трагичне смрти краља Александра савила око своје деце, да их васпита. Уједно, она је била, што ми старији памтимо, и мајка целокупног нашег народа, нарочито сиромашне деце. Њу смо виђали о Божићним празницима, Материцама, и преко целе године, на милосрдним пословима, које је својим средствима помогала. Подизала је установе у које је сакупљала децу без родитеља, напуштену децу. Не треба да одемо далеко од Опленца, па ћемо у Рачи видети дом који је она сазидала за ратну сирочад. Одликовала се ретком скромношћу, а то је наш народ ценио, поштовао и волео.

У неко доба је морала да бежи из своје сопствене земље у емиграцију, заједно са својом децом. Настанила се у Енглеској, где је делила судбину на силу исељеног српског народа. Састајала се са нашим Србима на свим свечаностима у Енглеској. Имао сам прилике да чујем од оних који су се виђали са њом врло често, да је Србе у Енглеској ословљавала - слатка моја српска децо. Богу је било угодно да заврши свој живот у туђини. На месту где је она живела са краљем Александром, у Белом двору, 1944. године за-

царио се сатана и обесветио прву српску кућу. Наш велики владика Николај таквима је говорио - можеш како хоћеш, нећеш докле хоћеш.

Ми се данас помолисмо за њену душу, у цркви на Опленцу, где недостаје њено тело, у гробници. Њену градњу, а нарочито њено украсавање гледала је својим очима. Вами који сте дошли данас да заједно са нама одате почаст нашој српској мајци, краљици Марији, стављам у задатак и дужност да не заборавите њу, њене жртве и жртву њеног супруга краља

После учешћа у молитвеном обележавању стогодишњици рођења своје мајке, краљице Марије, принц Томислав Карађорђевић је, за епископа, служашче свештенике и госте, приредио ручак.

Александра Ујединитеља. Они ће вазда живети нашим срцима и у нашим душама. Као што су некада наша деца васпитавана на нашим народним песмама, вас молимо да својој деци говорите о Карађорђу, краљу Петру Првом, краљу Александру и краљици Марији, да се никад не заборави, да се зна ко смо, шта смо, од кога народа потичемо, коме народу припадамо. Нашој краљици Марији Бог нека душу опрости и нека јој је лака туђа земља. Амин.

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ ЦРКВЕ СВЕТИХ ЦАРА КОНСТАНТИНА И ЦАРИЦЕ ЈЕЛЕНЕ У ВЛАШКОЈ

Стара црква у селу Влашкој код Младеновца подигнута је 1845. године од слабог материјала. Постојала је до 1917. године и била је посвећена Св. цару Константину и царици Јелени. Влашанску парохију, према подацима митрополита Михаила, чинила су села: Влашка са 159, Младеновац са 99 и Рајковац са 53 дома, укупно 311 домова.¹

Пошто је стара црква брвнара била склона паду и није била безбедна за вернике, покренуто је још 1891. године питање да се на истом месту где је стара прави нова црква. Али у самом почетку дошло је до неслагања црквених одборника око избора места за подизање новог храма. Село Младеновац није се сложило да се црква прави у селу Влашкој, већ је тражило да се капитал старе влашанске цркве подели. Духовни суд Епархије београдске је одбио овај захтев. После ове одлуке општина влашанска је 1892. и 1893. године почела са припремама за подизање нове цркве. Ангажован је инжењер, који је утврдио да је место где се налази стара црква добро и да се на њему може подићи нова црква. Потом се приступило изради плана и предрачуна. Према ревидисаном предрачуну за градњу нове цркве потребно је било 28.859,20 динара.² Министар грађевина је 4. септембра 1893. године одобрио план и предрачун. Истим актом је одобрио „да се ова грађевина може издати у израду путем слободне погодбе са предузимачем”.³ Оваква одлука је уследила због тога што се на лицитацији одржаној 7. јуна

1893. године није јавио ниједан лицитант.⁴

Одлуком министра грађевина је одобрено да се може почети са градњом нове цркве у селу Влашкој. Духовни суд Епархије београдске је са предузимачем Цветком Димитријевићем (негде стоји Димитровић) са Уба погодио да сагради нову цркву за 27.200 динара. Предузимач је касније са непознатих разлога одустао, што је у самом почетку успорило градњу. Због тога је црквени одбор путем слободне погодбе закључио уговор са другим предузимачем Василијем Наумовићем из Аранђеловца за исту цену (27.200).⁵ Документа о овој погодби духовни суд је 27. јуна 1894. године упутио министру просвете и црквених послова Андри Ђорђевићу⁶ на преглед и одобрење.

Уговор са предузимачем Василијем Наумовићем је закључен 19. јула 1894. године. Према томе уговору предузимач се обавезао да сагради цркву по предвиђеном плану, од добrog материјала који ће о своме трошку набавити. Камен је требало да се довезе из мајдана шепшинског (басамачки) и влашанског; песак речни, оштар и крупан, за зидање и малтерирање морао се вејати. Цигла је такође требало да буде најбољег квалитета из Београда. Ако се предузимач не би придржавао онога што је прописано уговором, „било на жалбу црквеног одбора, било на жалбу надзорног инжењера одређена техничка комисија, од стране надзорне власти Начелства средског, и окружног - има право не само да избаци рђави материјал, него да поруши и

уништи сав рђави посао при коме је тај рђави материјал употребљен. Противу овога нема предузимач право жалбе нити може тражити нови извиђај, сем ако би г. Министар грађевина сам то за добро нашао.”

Сума од 27.200 динара у сребру била би исплаћена предузимачу у пет рата:

- а) прва рата кад темељ и цокла буду озидани;
- б) друга рата кад црква буде до крова озидана;
- в) трећа рата када кров буде готов и црква буде по плану покривена;
- г) четврта рата када кубе и трон буду готови;
- д) пета рата када црква буде по плану и предрачууну израђена и од комисије примљена.

Рате јетребало да се исплаћују према завршеном послу уз умањивање од 15% на име каузије. Уколико црквени одбор не би на време исплаћивао предвиђене рате, „дужан је од дана плаћања до дана наплате платити на ту суму 12% интереса и ако би грађевина због тога застала не одговара предузимач”.

Према плану, градња цркве је требало да почне најкасније 15 дана од дана када надзорни инжењер обележи место. Ако би се све одвијало како је предвиђено, црква је требало да буде готова до 20. октобра 1895. године. Продужетак рока је могао бити само услед елементарних непогода као што су: ватра, земљотрес и поплава.

Уговор су потписали Василије Наумовић, предузимач, председник црквеног одбора Петар Ђ. Поповић, свештеник у Влашкој, и десет чланова црквеног одбора.⁷

Проблем је настао око одобравања овог уговора. Министар просвете и црквених послова А. Ђорђевић је 3. августа 1894. године замолио министра грађевина да одобри закључени уговор са В. Наумовићем, пошто је први предузимач одустао.⁸ Министар грађевина је 8. августа доставио предмет грађевинском савету, који је 3. септембра 1894. године на основу Закона о црквеним власницима од 1890. чл. 27 тач. 5 констатовао да је за закључење уговора надлежан дотични црквени суд.⁹ Ово мишљење је министар грађевина 15. септембра исте године проследио министру просвете и црквених послова. После оваквог одговора министра грађевина министар просвете и црквених послова Ђорђевић је 20. септембра 1894. године одобрио уговор, о чему је обавестио духовни суд с тим „да се исти уговор код надлежне власти потврди“.¹⁰

Уговор је требало оверити код надлежне власти 28. новембра 1894. године. Два дана пре тога представници суда општине влашанске упутили су писмо министру просвете и црквених послова Љубомиру Клерићу¹¹ оптуживши црквени одбор да је закључио погодбу са предузимачем Васом Наумовићем без лицитације. Траже од министра просвете и црквених послова да ову погодбу као незакониту поништи.¹²

Писмо представника суда општине влашанске продужило је рок за почетак градње нове цркве. Министар просвете и црквених послова затражио је од духовног суда да му о овом питању достави извештај. Духовни суд је у одговору од 8. децембра 1894. године изнео кратку историју градње нове цркве у селу Влашку почев од 7. јуна 1893. године, када је држана прва и једина лицитација, па до 20. септембра 1894. године, када је министар просвете и црквених послова одобрио

уговор са Василијем Наумовићем.¹³

Тако је протекла 1894. година а црква и поред одobreња није почела да се гради. Следеће 1895. године поново је покренuto питање где треба да се подиже нова црква - у селу Влашку или у варошици Младеновац. Наиме, 22. јануара 1895. године начелник среза космајског обавестио је суд општине влашанске да је духовни суд наредио да се 27. јануара у Младеновцу гласа „где да се прави нова црква“. Поводом ове наредбе општина влашанска обратила се писмом министру просвете и црквених послова у коме каже: „Ако хоће да подигну цркву у вароши Младеновцу, нека подижу сами о свом трошку, а не о трошку и на рачун наше старе црквене имовине - коју треба утрошити за прављење нове цркве на место ове старе цркве, која је овај капитал и зарадила“. Општина обавештава министра просвете и црквених послова да су се на збору у Влашкој договорили да не гласају у Младеновцу, јер је ово питање једном решено. На kraју писма се додаје да село Влашка има 260 домаца са 460 пореских глава па сматрају „да би сама Влашка могла за себе имати парохију и црквену општину“.¹⁴

Министар просвете и црквених послова Љубомир Клерић, имајући у виду да је ово питање раније решено, затражио је 1. фебруара 1895. године извештај од духовног суда „на основу чега је он сад и зашто наређивао ово гласање“. Оптужујући духовни суд да одувлачи са почетком градње цркве, он захтева да га обавесте зашто је наређено да се збор држи баш у Младеновцу, кад то није ствар духовног суда већ грађанских власти. Кад је већ наредио гласање, тражи да га духовни суд обавести о резултату.¹⁵

Поводом новонастале ситуације министар просвете и црквених послова писао је мит-

рополиту Михаилу. У одговору 1. фебруара 1895. године Митрополит пише да га је духовни суд обавестио „да је по закону наређено, да се општим гласањем целе парохије реши о месту, где да се нова црква подигне, почем су села: Рајковац и Младеновац са варошицом изјавили протест, да се нова црква зида у селу Влашкам, до кога им је врло далеко. Сада се очекује одговор од капетана, како је испало гласање, па ће се онда решити“.¹⁶

Духовни суд је на захтеве министра просвете и црквених послова одговорио 23. фебруара. У писму је изнет редослед догађаја око избора места за грађење нове цркве. У почетку је комисија одлучила да се ова црква гради у порти садашње цркве у селу Влашку. Потом је тражено да се о томе изјасни црквена општина. Одборници црквене општине нису могли да се сложе око избора места, због чега је архијерејска власт наредила „да се црква прави на место које је комисија изабрала и утврдила“. После ове наредбе почело се са припремама за подизање нове цркве. Пре него што ће се почети са градњом представници варошице Младеновца и села Рајковац обратили су се архијереју с молбом „да се не допусти зидање цркве у селу Влашкам, него да се зида у варошици Младеновцу“. Као разлог наводе да је у изгледу да ће Младеновац ускоро постати угледна варош у Србији и да већина парохије пристаје да се црква сагради у Младеновцу а не у селу Влашку. Поводом ове молбе архијерејска власт је наредила да се ово питање расправи. Због тога је духовни суд наредио да се о овом питању гласа. За место држања збора одредио је Младеновац, јер је мишљења да је то средина парохије. Ако је среска власт знала да је наредба духовног суда о месту где ће се збор др-

жати незаконита, није морала по њој поступати, него је могла наредити да се збор држи на другом месту. Што се тиче резултата гласања на одржаном збору, село Влашка се уздржало од гласања па је тако питање о месту где ће се градити црква остало нерешено. Да би могао да утврди однос гласача у парохији духовни суд је тражио од села Влашке да му пошаље списак гласача. Суд општине влашанске је одбио да пошаље списак изјавивши да се жалио министру просвете и црквених послова и да од њега чека одговор. На крају извештаја духовни суд констатује да је крајње време да се почне са градњом цркве те моли министра да о жалби општине влашанске „донесе што пре своје решење и о томе овом суду изда последњу наредбу ради управљања и окончања питања о месту, на коме се црква подићи има”.¹⁷

Време је пролазило а црква није почињала да се гради. С обзиром да стара црква није била безбедна за служење, председник општинског суда Влашке обратио се 2. јуна 1895. године министру просвете и црквених послова писмом које су потписали 2 члана, 15 одборника и 14 грађана молећи га да нареди надлежној среској власти да закључени уговор о грађењу нове цркве преда општини влашанској како би се једном отпочело са градњом нове цркве.¹⁸

Министар просвете и црквених послова Љубомир Клерић је у писму духовном суду од 22. јуна 1895. године за одуговлачење подизања нове цркве у селу Влашкој окривио тај суд. По његовом мишљењу, питање места било је одавно решено, па према томе духовни суд није смео да допусти да се то питање поново покреће. Црква треба да се гради у селу Влашкој

зато што је то капитал те цркве и, што је најбитније, зато „што варошица Младеновац није ни постојала онда кад је питање о грађењу ове цркве решено и што готово велика већина житеља садашње варошице Младеновца и није из Младеновца, већ из околних места, као: Ковачевца, Аранђеловца, Пружатовца и других, а има их, који су ту тек од пре пет година, па није право, да им други зидају цркву”. Препоручио је духовном суду да одмах нареди шта треба да се што пре отпочне са грађењем цркве у селу Влашку, а кад варошица Младеновац постане важно место у Србији,¹⁹ нека себи само зида цркву.

Приближавала се јесен па је било све мање наде да ће се са грађењем цркве ускоро почети. Пролазило је време када се могао довозити камен, гасити креч и други материјал припремити. Са послом се није могло почињати без решења. Из писма суда општине влашанске од 18. августа 1895. године министру просвете и црквених послова Љубомиру Ковачевићу²⁰ видимо да такво решење општина још увек није добила. Моли се министар просвете и црквених послова да нареди да се почне са подизањем цркве и да срески начелник општине преда план са уговором, који се налази код њега.²¹

Поводом ове жалбе суда општине влашканске, министар просвете и црквених послова је 26. августа 1895. године затражио од духовног суда да га извести „зашто ову ствар толико одувожачи, тим пре што је време у коме се грађевине подижу, према пропису чл. 11 закона о јавним грађевинама, скоро на измаку; као и шта стоји на сметњи те суд није поступио према ранијој наредби министра просвете и црквених послова”.²²

На писмо министра просвете и црквених послова духовни суд је одговорио 30. августа 1895. године. У писму се каже да на путу подизања нове цркве ништа не стоји осим неслагања парохијана око места. Док се парохијани не сложе, суд не може да даде своје мишљење да се црква гради у селу Влашку, јер је архијерејска власт наредила да се парохијани сложе да се црква гради у Младеновцу. Пошто нема сагласности око места, „онда је ствар на том остала”.²³

Из изложеног се може закључити да је једини разлог што се није почињало са зидањем цркве инсистирање архијерејске власти и духовног суда да се парохијани сложе око места где ће се црква градити. Пошто се око овог питања изгубило доста времена, то је министар просвете и црквених послова, да би прекратио ову расправу, други пут 16. септембра 1895. године наредио да се црква зида у Влашкој на месту које је изабрала комисија.²⁴

Међутим, са градњом се није почињало. Прошла је и 1895. година. Министар просвете и црквених послова је 26. јануара 1896. године наредио духовном суду да га истог дана извести зашто није поступио по његовим наредбама.²⁵ Духовни суд је одговорио истог дана. Из писма се види да није поступио по наређењу министра просвете и црквених послова јер је у међувремену тражио извештај од црквене општине у Влашкој да ли је спремила новац за предузимача „пошто на дугу код приватних лица има преко 8000 динара”, па би се могло десити да се црква касније изложи парничењу и штети са предузимачем. Кад суд добије одговор, извршиће наређење г. министра.²⁶

Очекивање информације о висини капитала влашанске

црквене општине захтевало је додатно време. Уследила је нова преписка. Управа фондова је 19. јула 1896. године доставила извештај по коме црква у Влашкој има готовог новца 24.395,22 динара.²⁷ Са новцем који је позајмљен народу било је довољно да се сагради нова црква. Суд општине влашанске је 10. јула 1896. писао министру просвете и црквених послова да је народ обећао да ће чим се почне са градњом цркве вратити своје дугове.²⁸

Добивши податке о висини готовог новца цркве влашанске и обећање општине да ће са прикупљањем дуга ићи лакше кад народ види да се почело са грађењем цркве, министар просвете и црквених послова је 22. јула 1896. године препоручио духовном суду „да без сваког даљег изговора и одувлачења ове ствари пошаље потребна документа и учини шта треба, да се грађење ове цркве што пре отпочне“. Тражио је од суда да га у року од пет дана обавести да ли је поступио по његовој наредби.²⁹

Конечно је духовни суд 8. августа 1896. године обавестио министра просвете и црквених послова да је „наредио да се нова Влашанска црква одпочне одмах зидати на месту у порти старе Влашанске цркве и да се са предузимачем Василијем Наумовићем из Аранђеловца уговор закључи за цену од 27.200 динара која је лицитација давно од вас одобрена“. О овоме је обавештен 10. августа начелник среза космајског³¹ и суд општине влашанске.³² Уговор о градњи цркве духовни суд је 19. септембра 1896. године доставио министру просвете и црквених послова.³³

Градња нове цркве у селу Влашка почела је тек 1897. године. То се види из писма суда општине влашанске од 21. јула 1900. године министру просвете и црквених послова Павлу

Маринковићу.³⁴ Из доступних докумената се не види кога датума су почели радови. Наредне године црква је покривена и ту се стало. Суд општине влашанске за недовршење цркве окривљује свештеника Петра Ђ. Поповића и тутора Милана Радојковића, који су добили пуномоћије да руководе црквеним новцем и грађевином. По прегледаним црквеним рачунима, који су неуредно вођени, утврђен је недостatak од 2500 (негде стоји 2600) динара. Са овим новцем општински суд тврди да би се могла црква завршити. Због злоупотребе Радојковић је разрешен дужности и изабран је нови тутор. Приликом предаје рачуна Радојковић је новом тутору предао 500 динара док остатак од 2000 динара није. Министар просвете и црквених послова је више пута о овоме тражио извештај духовног суда. Са извештајем се одувлачило и црква је стајала недовршена. Последњи докуменат који је о овом питању доступан је писмо духовног суда од 24. фебруара 1901. године министру просвете и црквених послова, у коме га обавештава да је у току извиђај о злоупотребама свештеника Петра Поповића и тутора М. Радојковића.³⁵

Према шематизму Епархије шумадијске, црква је подигнута 1908. године. Осветио ју је митрополит Димитрије Павловић, 29. јуна 1909. године. Иконостас је руски рад и извршена је заштита 1968. године. Парохијски дом са салом подигнут је 1984. године.³⁶

Предраг Пузовић

Напомене:

1. Митрополит Михаило, **Православна србска црква у књажеству Србији**, Београд 1874, стр. 7.
2. Архив Србије, МПС-Ц, 1901, Б - 3258, бр. 46.
3. Исто, бр. 4642, 27. јун 1894.
4. Исто, бр. 7982, 8. децембар 1894.

5. Исто, бр. 4642, 27. јун 1894.

6. Андра Ђорђевић је био министар просвете и црквених послова од 12. до 20. јануара 1894; од 21. марта до 15. октобра 1894. и од 11. октобра 1897. до 12. јула 1900. (АСМПС - Ц, 1887, Б - 3244 - списак министара просвете и црквених послова од 1880. до 1911; **Министри просвете Србије 1811 - 1918**, Београд 1994, стр. 106

7. АСМПС - Ц, 1901, Б - 3258.

8. Исто, Цбр. 644.

9. Исто, Кбр. 4963, 5. септембар 1894.

10. Исто, Цбр. 850.

11. Љубомир Клерић је био министар просвете и црквених послова од 23. октобра 1894. до 25. јуна 1895. АСМПС - Ц, 1887, Б - 3244; **Министри просвете Србије 1811 - 1918**, Београд 1994, стр. 110

12. АСМПС - Ц, 1901, Б - 3258.

13. Исто, Бр. 7982 и КЦбр. 29.

14. Исто, Но 119, 26. јануар 1895.

15. Исто, Цбр. 128.

16. Исто.

17. Исто, Бр. 1633.

18. Исто, Но 706.

19. Исто, Цбр. 682.

20. Љубомир Ковачевић је био министар просвете и црквених послова од 25. јуна 1895. до 7. децембра 1896. и од 27. априла 1901. до 4. фебруара 1902. (АСМПС - Ц, 1887, Б - 3244; **Министри просвете Србије 1811-1918**, Београд 1994, стр. 112).

21. АСМПС - Ц, 1901, Б - 3258, Но 1016.

22. Исто, Цбр. 972.

23. Исто, Бр. 6457.

24. Исто, Цбр. 1087.

25. Исто, Цбр. 125.

26. Исто, Бр. 603.

27. Исто, Фбр. 15704.

28. Исто, Бр. 740.

29. Исто, Цбр. 787.

30. Исто, Бр. 6693.

31. Исто, Цбр. 856.

32. Исто, Бр. 893.

33. Исто, Бр. 8079.

34. Павле Маринковић је био министар просвете и црквених послова од 12. јула 1900. до 27. априла 1901. и од 1919. до 1920. (**Министри просвете Србије 1811 - 1918**, Београд 1994, стр. 116).

35. Исто, Бр. 1526; Бр. 1414; Бр. 4730; Бр. 1251.

36. Српска православна епархија шумадијска 1947 - 1997, Крагујевац 1997, стр. 118.

ПРОШЛО ЈЕ СТО ГОДИНА ОД РОЂЕЊА АРХИМАНДРИТА КИПРИЈАНА (КЕРНА)

Православна Русија даровала је двадесетом веку целом право-слављу три велика литургичара: Михаила Скабалановича, архимандрита Кипријана (Керна) иprotoјереја Александра Шмемана. ... „Рат и револуција нису допустили Скабалановичу да настави започето дело, јер је тај врсни научник настрадао у тим годинама лудила.”¹ Друга двојица су релативно рано напустила овај свет. Смрт тројице даровитих и плодних литургичара погодила је православну богословску науку, а нарочито литургичко богословље.

Архимандрит Кипријан (у свету Константин Едуардович Керн) рођен је у професорској породици 11. маја 1899. године. Права је студирао на Императорском лицезу у Петрограду, а завршио их је у Београду, где је дипломирао и на Православном богословском факултету. Литургику је слушао код нашег професора др Лазара Мирковића. Веома је симпатично, што је овај већ тада познати литургичар у свету, за литургику свог професора рекао: „Треба признати да је најбоља литургија која може задовољити потребе богословија или и виших школа дело под насловом **Православна литургија** професора прот. др Лазара Мирковића...”²

Као дипломирани теолог постављен је за суплента Српске православне богословије у Битољу, коју је основао епископ битољски Јосиф. Захваљујући њему, јеромонаху Јовану (Максимовићу), потоњем Св. Јовану Шангајском, и protoјереју Јовану Сокалју, Битољска богословија давала је Српској православној цркви најбоље богослове у духовном смислу, јер су се они одликовали побожношћу и духовношћу.

Константин Керн примио је монашки чин 2/15. априла 1927. године у манастиру Мильково на обали Мораве, недалеко од Свилајнца, из руку игумана Амвросија, „који је као дипломирани студент филошког факултета отишао био у чувени манастир Оптину Пустинју”³.

Јеромонах Кипријан од првих дана свога службовања обратио је на себе „пажњу руских духовних власти, српског владике Јосифа, својих саслужитеља и другова, као монах строгог живота, талентовани богослов и прекрасни предавач, који је придобијао своје ученике. Поред својих директних службених дужности о. Кипријан је посветио себе живању делатности, предузеши рад научних богословских дела (у ово време у штампи се налази његова књига **Молитвени кринови**)...” пише један његов рани биограф.⁴

Већ 25. јуна/8. јула 1928. године митрополит кијевски Антоније (Храповицки), поглавар Руске православне заграничне цркве, произвео је јеромонаха Кипријана у Руској цркви у Београду у чин архимандрита и приликом предаје архимандритског жезла новом началнику Православне мисије у Јерусалиму рекао је: „Господ ти предаје изванредно служење, јединствено у целој руској јерархији, које се односи на целу васељену. Господ предаје теби - Руску православну мисију у Палестини.

Јерусалим! Јерусалим! То је наше истинско отаџство, оно нам је драже него наша национална отаџбина. Света земља, где је живео, учио, чинио чудеса, страдао и вакрсао Христос Спаситељ - за руски православни народ је најдраже место на земљи. Стотине хиља-

да поклоника сваке године усмеравало се ка Светој земљи из Русије. Сада су врата Русије затворена и над њом висе мрачни облаци. Но, даће Бог да се ускоро разиђу облаци и да се поново усмере православни људи у правцу Свете земље. Они ће тамо понети своју растрзану душу и ти ћеш бити дужан да их примаш с љубављу и да им састрадаваш у срцу свом. Истина, тамо је други високи православни пастир - Јерусалимски патријарх, но руски поклоници састављаје првенствено твоју паству. У својој делатности ти ћеш бити дужан да се руководиш упутствима мудрог руског архијепископа Владике Архијепископа Анастасија, који се тамо налази.

Но, не само да на теби лежи брига о Русима. Јерусалим је религиозни центар васељене. Осим православних тамо су и иноверци, премда су они и јеретици, али испуњени високим заносом: ово се односи на католике, несторијане, монофизите, армено-григоријане. Они у свом срцу сазнају, да се никде небо не приближава земљи, као у Руској православној цркви, зато они с радошћу посећују наше храмове и налазе утеше у нашој црквеној служби. Наш руски православни народ открива у Светој земљи своје велике дарове, показујући необична повезивања космополитизма и национализма. Веома брзо на религиозној основи руски народ овде улази у потресно јединство са источним народима Абисинцима, Арменима, Арапима, Коптима и др. народима, неприродно раздељеним међу собом шовинизмом. Тада се на њима испуњава пророштво Исаије који је претсказао измирење међу највише завађеним државама и народима: Египћана, Асираца, највише

озлојеђеним непријатељима један према другом и к Јудејима. У име Господа пророк овако говори: „У то ће време бити пут из Мисира у Асиру, и Асирац ће ићи у Мисир и Мисирац у Асиру, и служиће Господу Мисирци с Асирцима. У то ће време Израиль бити трећи с Мисирцима и Асирцима, и биће благослов посред земље” (Ис. 19:23-24). Ово чудновато проштво у потпуности се додило у епохи када је тамо процветало монаштво, када су велики учитељи Цркве, назидајући један другога, стално путовали из крајева предње Азије у Палестину, где су се поклонили Господњем гробу, и даље у Египат, где су се назидавали беседама преподобних Антонија, Макарија и Паҳомија Великих. Ето, на ово се односе речи Пророка о томе, да ће бити велики пут из Египта у Асирију и да ће долазити Асирију Египат и Египат у Асирију и Египћани заједно са Асирцима служиће Господу. У тај дан Израиль ће бити трећи с Египтом и Асиријом, као што се сада Јерусалимски патријарх поштује трећим после Александријског и Антиохијског. На жалост, руска духовна власт у прошлом времену мало је обраћала пажње на ове народности. Ти пак буди свима њима духовни пријатељ, имајући бригу о свима њима. Нека ти помогне Господ да зрацима Божанственог сунца загрејеш ту расејану децу Божију и сабереш их у крилу Православне цркве. Тамо су испуњени великим религиозним заносом муhamеданци и многобожци. Молимо се за њих и надајмо се, да се они обрате Православној вери. Имај о њима срдично стање.

Знамо да је сва Русија претрпела бесконачно много од Јевреја, али знај, да Господ има велику бригу о израильском народу. По учењу Библије на крају векова сав ће се Израиль обратити ка Господу. Ми се посведневно молимо, да буде воља Твоја као на небу и

на земљи', иако и знамо, да тога сигурно на земљи неће бити, али к томе смо дужни стремити, као идеалу. Тако и ти чини и старај се да распрострањиш светлост Христовог учења међу израильским народом у Светој земљи.

Да! Велик је и благословен твој жреб, најчаснији оче архимандрите! Не знам да ли ће тебе Господ благословити да будеш ујединитељ твоје велике и благословене пастве или ће тебе Господ послати на пут тешких жалости, но и у том, као и у другом случају, нека Господ рашири твоје срце пуно љубави, нека још више Господ просветли твој светли ум.

Сада, православни хришћани, примите благослов младог архимандрита и целивајте преко његових руку најдраже за нас место на целој земљи - свештени Јерусалим, који је за нас дражи од целе Русије.⁵

Архимандрит Кипријан остао је на дужности началника Православне руске мисије „неколико година, па се из Палестине поново враћа у Југославију и преузима ранију наставничку службу у Богословији у Битољу. Пред Други светски рат позван је да пређе у Париз као професор руског Богословског института, на коме предаје: Патрологију, Пастирско богословље, Литургију и грчки језик. Био је и васпитач Института.⁶

Архимандрит Кипријан врло рано је почeo да се бави научним радом. Већ његови први кораци били су снажни и из његових првих радова у Југославији видело се да ће се млади свештеномонах посветити изучавању православног литургичког богословља. У „Хришћанском животу“ прво се појавио чланак **Теби се, Благодатна, радује свака твар**, а потом ће издати свој Шестоднев под насловом **Крини молитвеније**. Ова драгоценa књига не испушта се из руку од дана појављивања на свет, 1927, до данас. Зато је ових дана преведена с руског и, у издању „Ка-

ленића“ у Крагујевцу, појавиће се на српском језику идуће године. Затим се ређају његови чланци у нашим часописима, један боли за другим: **Литургичко бословље, Епиклеза у Александријским литургијама, Епиклеза у византијским литургијама, Епиклеза у првим хришћанским литургијама, Писма из Свете земље, Пастирска психијатрија, Други Претеча Христовог доласка, Претеча и Богослов, Историјско развиће текста епиклезе у литургији св. Јована Златоустога**, апологетска студија **Материјализам и наука и Архимандрит Антонин** (Капустин).

У Паризу, где је докторирао 1945, архимандрит Кипријан пише чланке на разне теме, издаје читав низ књига, оснива познате Литургичке савезе, држи предавања на разним православним и инославним центрима.

Од његових дела, објављених у Паризу, поменућемо капиталну студију **Евхаристија**, затим, **Антропологију светог Григорија Паламе, Православно пастирско богословље и Руски преводи патристичких текстова**.

Поред наведених радова треба поменути и „рецензије које се могу наћи у **Списку дела професора Православног Богословског Института у Паризу**, дело које је саставио проф. Л. Зандер на енглеском језику“⁷.

На крају да поменемо његову **Литургику**. То је управо „конспект предавања из Литургије која су држана од стране о. Кипријана, заправо су први циклус предавања на Богословском институту и та предавања од стране аутора нису биле припремана за штампања“⁸.

Иако о. Кипријан, можда, није жеleo да штампа своја предавања, која су се 1998. године појавила и на српском језику под називом **Литургија** - химнографија и хеортологија, она су за нас ипак врло драгоценa и корисно ће послужити свима онима који у Литургици изучава-

вају оно чиме су православни верници обдарили новорођеног Богомладенца - **богатство православног богословља**.

Овај врсни литургичар, који је својим сјајним делима обогатио литургичку литературу Православне цркве, упокојио се у Паризу, 11. фебруара 1960. године.

Сава, епископ шумадијски

Напомене:

1. Архимандрит Кипријан (Керн), **Литургија**, Сремски Карловци 1998, 11.
2. Исто, 10.
3. Епископ Хризостом, **Обновљена Епархија браничевска**, Гласник Српске православне цркве, Београд 1961, 238.

4. Всечестный Отецъ Архимандритъ Кипріанъ, Русский Военный въстникъ, Бълградъ 1928, 1.
5. Исто.
6. Стефановић Живан, + **Архимандрит Кипријан Керн**, Гласник Српске православне цркве, Београд 1960, 128.
7. Архимандрит Кипријан, **Литургија**, 4.
8. Исто.

Предлози за обогаћивање образовања професора историје

ЧЕТИРИ ПРИРУЧНИКА ИЗ ИСТОРИЈЕ ХРИШЋАНСТВА И ЈЕДНО БИБЛИЈСКО ДЕЛО, ПОГОДНИ ЗА УПОТРЕБУ У НАСТАВИ

Програм образовања наставника историје наших филозофских факултета не укључује специјалне курсеве историје хришћанске цркве осим у мери која је неопходна за боље разумевање опште и националне историје или сажето у контексту приказа осталих религија.

Немогуће је у темељнијем тумачењу прошлости заобићи улогу хришћанске цркве и само површно поменути основе њеног настанка. Целокупна наша и европска историја пројекте су хришћанством и улога вере је незаобилазна у разумевању структуре и развоја европске цивилизације. Близу 2000 година ти текстови се изучавају и о њима постоји безмерна литература. Од Светог писма, преко дела ранохришћанских писаца (светих отаца), средњовековних текстова па до новијих црквено историјских истраживања умножавали су се наслови од којих је за савременог читаоца, просветног радника, академског грађанина и сваког ко са занимањем прати овакву врсту литературе најкорисније дело засновано на специјализова-

ним истраживањима, продубљеног разумевања прошлости цркве, заједничког унутрашњег усмерења и повезаности,писано у виду **приручника**. Такво дело обавештава поуздано о најважнијим догађајима, чињеницима и личностима црквене историје, приказује унутрашњи живот цркве и спољње догађаје у међусобној зависности тако да се у потпуности може разумети живот и развој црквене организације. Да би приручник био користан у настави неопходно је да има попис одабраних извора и литературе и информацију о даљој литератури. Путем таквог приручника наставник је у могућности да се информише и ученицима пружи јаснију слику о настанку, развоју и улози хришћанске и православне цркве у два миленијума.

Овде бих се ограничио на четири дела која су савременом читаоцу доступна, а завређују да се нађу у свакој школској библиотеци или приручној литератури специјализованих ученицима за историју. Реч је о приручницима опште историје цркве, историји Срп-

ске православне цркве и лексикону о српским јерарсима. Ова напомена не искључује остале наслове различитих општих прегледа, синтеза, монографија, зборника научних радова, зборника докумената, чланака, расправа, мемоара и др, али за потребе наставе историје и темељније обавештење професора, дела о којима ће бити речи су неопходна у проучавању историје цркве и од њих треба кренути.

1.

Прво дело које треба поменути је **Општа црквена историја са црквеностатичким додатком** Јевсевија Поповића, 1-2, Ср. Карловци 1912, репринт Нови Сад, 1992, у преводу Ђакона Мосија Стојкова. Можда изгледа чудно да се препоручује књига писана почетком двадесетог века, стара близу сто година, али након детаљнијег читања види се да је дело урађено по свим методолошким и научним принципима на основу коришћења истраживачких резултата до којих се дошло у оновременој старијој и новијој

литератури „како општој тако и специјалистичкој”, писано за данашње прилике помало архаичним језиком, али са очуваним актуелношћу лепо и прегледно написане књиге. Дело обухвата деветнаест векова хришћанске цркве и има енциклопедијски карактер. Од појаве овог дела, па до данас, појавили су се многи синтетички прегледи црквено историјских збивања, критичка издања црквених извора, студије и научне расправе посвећене различитим епохама, раздобљима и питањима црквене историје. Богословске научне дисциплине су се издиференцирале у посебне науке, али **Општа црквена историја** Јевсевија Поповића за данашње историчаре и даље „представља једну заокружену и још увек актуелну целину - синтезу која по много чему ипак није превазиђена и надмашена”. На крају поговора у виду допуне наведена су издања новијих извора и стручна литература општијег карактера из светске црквоноисторијске науке и нешто детаљнија домаћа библиографија која попуњава празнине настале развојем црквоноисторијске науке у двадесетом веку.

Друго, савременије дело из 1962. године, познато историчарима, које треба поменути је вишетомна **Велика повјест цркве**, преведена са немачког језика и издата у Загребу 1972. године. То је дело писано од више аутора у редакцији Хуберта Једина. Овај приручник је настао као резултат прегнућа да се после прекида црквоноисторијског истраживања у Немачкој, изазваног националсоцијализмом, приреди потпуно ново дело које ће „задовољити напредак специјалних истраживања и продубљених разумевања цркве нашег времена“ (Предговор, Хуберт Једин) и постати користан приручник сваком теологу, професору, истраживачу и широј читалачкој публици коју занима

историја цркве. Пошто је развој специјалистичких истраживања толико продубио сазнања о прошлости цркве било је јасно да појединачнији сазнањи о црквеној историји приказани у планираној исцрпности. Да би се избегла замка великог броја специјализованих радова без заједничког унутрашњег усмерења и повезаности у писању приручника учествовао је ограничен број стручњака за већа временска раздобља и стручна подручја“. На овај начин приручник од Увода у црквену повјест, преко свих раздобља до савременог доба делује усклађено и повезано обухватајући унутрашњи живот цркве и спољња збивања у „њиховој међусобној зависности“ (Поговор, Радомир Поповић). Насупрот већини досадашњих приручника црквене историје развоју црквене литературе дат је већи простор, али треба напоменути да је за коришћење наведених корпуса грађе и литературе потребно познавање класичних и савремених језика. Наставнике историје то не треба да обесхрабри, јер су у приручнику различита питања прошлости цркве тако детаљно обрађена да је преглед извора и литературе упућен више истраживачима, а мање практичарима.

У којој мери су приручници корисни професору историје за припрему и наставни рад као што је материја интересантна патролозима, црквеним каноничарима, литургичарима, хришћанским социологизма, ранохришћанским археологизма и другима? Јевсевијева двотомна историја је комплетан преглед историјског развоја цркве од њеног оснивања па до краја XIX века. У том контексту приказано је устројство цркве, њена наука и књижевност, црквена учења и догматика, црквени јереси и расколи, култ и религиозно морални живот цркве, утврђивање и ширење цркве, оснивање аутокефалних цркава, њен расцеп

1054. године и његове последице, пад предела источне цркве под мухамеданство, развој цркве на Западу и папство, разлике у црквеном учењу источноправославне и западне римокатоличке цркве, протестантизам, руска, румунска, српска православна црква и цркве које су прихватиле унију са Римом. У црквеностатичком прегледу дати су подаци о распрострањености хришћанства и његових конфесија крајем XIX века.

Јединова вишетомна **Повјест цркве** писана са становишта западне теологије, много је разуђенија, савременија и детаљнија укључујући и коришћење помоћних црквено историјских наука (хронологије, палеографије, библиотекарства, дипломатике, архивархистике, хералдике, географије и картографије, статистици). Она користи изворе и литературу од антике, преко средњег века, хуманизма, реформације, просветитељства и црквено историјску науку XIX и XX века. У њој је приказан целокупни црквени живот од јудеохришћанства првог века па до XX века не изузимајући ни једно црквено питање или проблем.

Да је писање црквоноисторијских синтеза привлачно за савремене историчаре сведочи и дело Џона Мајендорфа, **Империјално јединство и хришћанске деобе, црква од 450 - 680. године**, Крагујевац 1997, превод са енглеског Јована Ђ. Олбина, занимљиво и за наставу историје. У писању ове синтезе аутор се трудио да историју хришћанске цркве сагледа из нове перспективе и успостави равнотежу „источне и западне визије историјске прошлости, праведнију од оне која се налази у приручницима црквеној историји“. У уводу Мајендорф објашњава ту „праведнију равнотежу“ у односу западних схватања историје Истока и Византије. По њему

проблем западне и источне историографије је „да писци теже да прошлост посматрају са предрасудом стеченом кроз студије историјски доцнијих културних и конфесионалних деоба. На тај начин наша брига за уравнотеженост је, у ствари, брига за аутентичну хришћанску саборност (католичност) и покушај да се задовоље захтеви историјског метода и научности“ (Ц. Мајендорф, Увод). Кратко речено „*Sine ira et studio*“. У којој мери, оцену ће дати наши црквени историчари. По једном знаку може се закључити да је мишљење позитивно јер је књига изашла у издању „Каленића“, издавачке куће Шумадијске епархије.

Аутор у оквиру хронологије прати историју цркве од сабора у Халкидону (451) до VI екуменског сабора (680). По њему Халкидонски сабор је први „васељенски“ на коме су подједнако учествовали и Исток и Запад, али на њему су јасно означени проблеми који ће доминирати у будућности: „христолошке контроверзе које су проузроковале деобе на Истоку, и још израженију појаву нове свести о римском примату на Западу“. Књига је подељена у 10 поглавља, а иза сваког су белешке извора и литературе. Поглавља имају занимљиве наслове, а садржај текста казује да је реч „о новој перспективи“ погледа на историју хришћанске цркве (Црква и империја; Структура цркве; Духовни живот цркве: литургија, монаштво, светитељи; Културне разноликости и мисионарска експанзија на Истоку; Запад у петом веку *christianitas et romanitas*, Халкидонски сабор и његове последице, Јустинијаново доба; Хришћански исток после Јустинијана: да ли су деобе коначне? Св. Григорије Велики и византијско папство, Цар Ираклије и монотелит-

ство). Било би добро да се на kraju sinteze nalazi pogовор нашег crkvenog historičara iz koga bi saznali u kojoj mjeri je autor uspeo da uspostavi „ravnotežu“ svakataњa historije crkve zapadne i istočne historiografije i osloboди se predrasuda. Za naставniku historije priручnik je koristan jer se zasniva na svim raniјim istraživaњima i priручnicima o kojima je napred bilo rечi.

Za historiju Srpske pravoslavne crkve u našoj literaturi, po svojoj velikoj stručnoj vrednosti i mogućnosti upotrebe u naставi historije, izdava se **Историја Српске православне цркве** Др Ђоко Слијепчевића, 1-3, Минхен-Келн, 1962-1986, репринт, Београд 1991.

Др Ђоко Слијепчевић је своје узоре налазио у историчарима Руварчеве школе, а највише научио од наших историчара цркве:protoјереја Стеве Димитријевића, Филарета Граница и Радослава Грујића.¹ Његов научни опус обухвата бројна дела црквене историје и разумљиво је да се један плодан научни век завршио објављивањем најзначајнијег дела, синтезе о историји Srpske pravoslavne crkve.

У уводу своје прве књиге Слијепчевић помиње напоре srpskih јeraraha i svojih prethodnika da se napiše historija Srpske pravoslavne crkve da juhi preglend ko se od historičara time bavio i kakva dela su objavljeni. U kratkim komentariima daje ocenu tih tekstova i određuje metodološke principie svoga rada. „Идеално је да се правилно уочи органски процес развоја и да се личности и догађаји оцртају са највећом могућом објективношћу.“² Коментаршући свој текст и услове његовог настанка Слијепчевић помиње да је пишући историју у

инострству био ускраћен за један део извора и литературе у отаџбини, али у овој синтези ти недостаци тешко се откривају и њих може уочити само оштро око искусног историчара. У целини дело даје утисак складне, хармоничне и свеобухватне црквене историје код Срба, а не само историје Srpske pravoslavne crkve. По његовим речима: „црквена историја Срба много је старија од почетака историје Srpske pravoslavne crkve“.³ Слијепчевић се доследно придржава тог принципа и у периодизацији историје Srpske crkve полази од религиозног живота Срба у време њиховог насељавања Балкана. У томе је комплементаран са периодизацијом историје srpskog народа која увек креће од тог времена и настанка првих srpskih држава на Балкану. Први том обухвата историју Srpske crkve do XVIII века, други од почетка XIX века па до краја Другог светског рата, а трећи време Другог светског рата и после њега. За сваки том аутор је дао преглед коришћених извора и обимне литературе. Синтеза је писана стилом финог приповедача, акрибијом искусног научника и тумачења сложених проблема историје Srpske crkve делују прегледно и јасно. Није чудно што је књига по објављивању оцењена као „најзначајније и Srpskoj pravoslavnoj crkvi најпотребније дело“⁴. За наставу историје ово је користан приручник и вероватно ће бити још дуже време док наши црквени историчари специјализованим истраživaњима и новим научним резултатима не створе услове за писање нове синтезе.

Значајан допринос нашој црквеној историји пружио је и епископ шумадијски Сава. Пре две године у јавности се јавила његова **Историја Srpske православне цркве у Америци**

и Канади 1891-1941, Крагујевац 1998, на енглеском и српском језику. Том књигом епископ Сава је на најбољи начин допунио Слијепчевићеву **Историју Српске православне цркве** која се тиме не бави и до појаве ове књиге тај део Српске цркве нашој стручној јавности углавном је био непознат. Аутор је нашој историографији указао на потребу да велики број Срба у расејању не губи извида и да њиховом животу, раду и деловању треба посветити пажњу све до наставе историје новијег доба. Нашој црквеној историографији недостају историје епархија, митроплија, Пећке патријаршије, а посебно се осећа недостатак историје Карловачке митрополије. Поред тога монографијом о Српској цркви у Америци и Канади епископ Сава је учинио искорак и указао на путеве даљих црквеноисторијских истраживања којима би наша црквена историја добила синтезе које јој недостају.

2.

Друга врста литературе о којој је у овом приказу реч, посебно се издаваја по својој научној вредности, доприносу развоју савременог изучавања Српске цркве и могућности коришћења у настави историје. Реч је о енциклопедијском приручнику или лексикону под насловом **Српски јерарси од деветог до двадесетог века**, Београд, Подгорица, Крагујевац, 1996, епископа шумадијског Саве. Аутор је нашој и иностраној стручној јавности познат као плодан савремени црквени историчар и писац. Књигом **Српски јерарси од деветог до двадесетог века** аутор је први пут у црквеној историји на једном месту сабрао све биографије српских епископа, митрополита, архиепископа и патријарха о којима је писано на различitim местима,

од самог помена њихових имена па до биографских текстова расутих на различитим местима. Задивљује са каквом је научном озбиљношћу, доследношћу и истрајношћу аутор склапао мозаик портрета о свакој личности не испуштајући из вида ни најситнији детаљ којим је биографију могао да допуни да би пред нама искрсле 986 ликова различитих српских јерарха од светитеља па до епископа. Биографије су у књизи сврстане азбучним редом, а у оквиру једног слова поређане су хронолошки. Након биографија у оквиру једног слова налази се исцрпан попис извора и литературе. Обим биографија је различит, јер се аутор суочавао са проблемом недостатка података. Како сам каже: „Још увек нам нису позната чак имена појединих јерарха који су живели и радили у недавној прошлости. О појединим архијерејима знамо само захваљујући записима и натписима који често дају само име, некад са годином и титулом, а некад без оба податка.”⁵ Где је било слике уз биографију се налази и портрет јерарха. Колико је ова књига значајна за проучавање наше црквене историје и неговање наше националне прошлости може се сазнати из једне ауторове оцене: „Проучавајући њихов живот може се закључити да су архијереји рода нашег били свесни времена у коме су живели и своје велике одговорности пред историјом нашег народа и његове цркве”.⁶ Овом књигом аутор је „отргао од заборава” њихов живот и дела и биографије многих јерарха од Светог Саве па до оних који су у двадесетом веку „ради вере пострадали све до крви”⁷ сигурно ће бити примери за изучавање на часовима наставе историје као што ће књига у целини постати незаобилазан приручник у припреми сваког наставника за обраду градива националне историје. Може се користити у

свакој прилици на часовима историје или у припремама за излете и екскурзије (у портама храмова наших манастира или цркава где су седишта епархија налазе се и „гробна места српских архијереја”⁸). У лексикону о српским јерарсима налазе се сви јерарси од времена пре Светог Саве па до наших дана. Не треба заборавити да су активно учествовали у животу свога народа имајући, повремено, значајну улогу, а некада пресудан утицај у друштвеном и политичком развоју српског друштва. Да поменемо само неке од познатијих: Свети Сава, Свети Арсеније, Свети Данило II, Макарије (Соколовић), Арсеније III (Чарнојевић), Арсеније IV (Шакабента), Стефан (Стратимировић), Свети Петар (Петровић), Петар II (Његош), Михаило (Јовановић), Платон (Атанацковић) и многи други, све до Николаја (Велимировића). Рад на просвећивању у духу православне вере, књижевности, чувања елемената српске државности када је немањићка Србија пала под турску власт, неговање националног духа, чување српског народа од туђинске власти, сеобе које су после затирања српске властеле предводили, сабирање српског народа у туђини и борба против денационализације и унијаћења, рад на „васкрсу српске државе” и др. само су лапидарно поменута дела наших јерарха које је аутор лексикона детаљно обрадио. Ако до сада нисмо имали могућности да се о свему обавесимо на једном месту, књига **Српски јерарси од деветог до двадесетог века** пружа нам ту могућност и можемо је користити у свакој прилици на одговарајућим местима у складу са темама из националне историје у наставном раду.

3.

У 2000. години, приближавамо се крају миленијума понај-

више пројектог хришћанством. Претпоставка је да ће многи користити Свето писмо (одређеније Јеванђеља), у функцији историјског извора и илустрације рођења оснивача религије Ису-са Христа. За билисту, стручњака у тумачењу Библије, анализа таквог текста са гледишта билијске археологије и билијске историје не представља проблем. За професора историје те билијске дисциплине махом су непознате, сем ако је био у прилици да се бави историјом религије. Ван тога Библију познаје само као књижевно историјски текст. Да би ученицима илустровао настанак хришћанства професор може користити текст Јеванђеља, али неопходно је да уз уводне напомене у току читања текста пружи нека додатна објашњења. Да би у томе успео потребно је да користи билијски речник у коме може наћи објашњења билијских појмова, приручник тумачења Светог писма Новог завета и Општу историју хришћанске цркве.

Од свих оснивача великих религија Исус Христос је доживео највише оспоравања. Она су се кретала од чисто догматског карактера па све до, у најновије време, сумње у његово историјско постојање. Ретко да је неко доводио у питање историјску појаву Буде или Мухамеда, али рођење и живот Исуса Христа су порицани, а он представљан као легендарна личност. Међутим, „његову историју, као и историју оснивања нове религиозне заједнице, хришћанске цркве ... посведочава збирка исправа коју црква поштује као Свето писмо Новог завета, коју написаше његови ученици и која потиче из времена, које је дошло непосредно после оснивања цркве”.⁹ Пре свих то су Јеванђеља. Због времена настанка, аутентичности и веродостојности тих извора, која су

кроз два миленијума доживела озбиљну проверу и научну критику генерација билиста и хришћанских писаца било би интересантно чути шта о Христовом рођењу пише један од његових биографа, апостол и јеванђелист Матеј.

Матеј је аутор првог и најстаријег Јеванђеља. Пре него што је постао Христов ученик био је царник (служба коју су Јевреји презирали јер су је обављале присталице римске власти) и вероватно се звао Левије. Име Матеј (што значи Божији дар) добио је као Христов ученик. Проповедао је Јеванђеље Јудејима у Палестини, потом у Арапској Персији, Македонији и Етиопији где је, по предању, мученички страдао. У аутентичност писца Јеванђеља не треба сумњати. О њему сведоче најстарији црквени писци од којих су неки били савременици апостола и писаца других Јеванђеља. На пример, Папије Јерапољски и Иринеј Лионски. Овај други сведочи да је Матеј, проповедајући међу Јеврејима, написао Јеванђеље на њиховом језику у време кад су Петар и Павле проповедали у Риму. На основу ових сведочанстава сазнаје се да је Матеј Јеванђеље написао за Јудеохришћане. И у самом Јеванђељу „јудејски обичаји и институције се не тумаче него се претпостављају као нешто познато... често се наводи Стари завет и помоћу истога се доказује да је Исус Христос Месија, кога је Бог обећао своме народу”¹⁰ да се кроз њега испуни старозаветно пророчтво. По сведочанствима црквених отаца (Иринеј, Климент Александријски, Ориген) то прво Јеванђеље написано је у Палестини између 63. и 67. године. Углавном пре 70. године када је разорен Јерусалим, јер Матеј то никде не спомиње. Текст је првобитно написан на

јеврејском језику, односно арамејском „којим су говорили палестински Јудеји, доба Христова, па и сам Христос и његови апостоли”.¹¹ Међутим, после разорења Јерусалима и нестанка јудео-хришћанске црквене општине Јеванђеље се више није преписивало на арамејском већ је остао његов аутентичан грчки превод, настао вероватно крајем првог века.

Но да видимо шта о Христовом рођењу каже апостол Матеј.

Догађај који ће променити свет описао је у прве две главе свог Јеванђеља. У уводном делу текста даје генеалогију Исуса Христа „јер му је при писању... главна намера била да докаже, да Господ као човек, према старозаветним проштвима о будућем Месији, своје порекло заиста води од цара Давида, коме је Бог обећао вечно царство, и Авраама коме је Бог обећао да ће у његовом семену бити благословени сви народи земаљски”¹² Јевреји су имали обичај да воде генеалошке таблице које су чували у породицама или архивама. Саставити генеалогију за њих није представљало проблем. Исус је транскрибована лична заменица јеврејског имена Јехошуа што значи Бог је спас односно Спаситељ, а Христос је грчки превод јеврејског Мешиах, што значи помазаник. По јеврејском обичају освећеним уљем су се помазивали, на службу првосвештеници или цареви. Матеј је тиме хтео да истакне да је Христос у себи спојио три службе: царску, првосвештеничку и пророчку. Генеалогију завршава Исусовим родитељима Јосифом и Маријом истичући да је он потомак Давидов. По проштву потомак дома Давидовог биће обећани Месија, а Исус је по сведочанству из генеалогије управо тај обећани Спаситељ. У даљем тексту Ма-

теј описује чудесно рођење Исуса Христа.¹³

Иако изузетно јасан садржај текста већ око две хиљаде година изазива опречна мишљења. Једни сумњају у то натприродно рођење мислећи да је по свим законима природе било немогуће. Код других оно учвршћује веру у Исусово божанско порекло. Друштвени положај жена код Јевреја био је веома строг. Матејев опис безгрешног зачећа Марије и Јосифов однос према њој одговара карактеру поруке коју му је анђео (гласник) донео у сну да је вест „месијанске природе“. Јосиф, потомак Давидов, треба да узме Марију да би тако њезин син, према пророштвима, заиста био изданак лозе Давидове. Тиме он објашњава зашто је Јосиф није оптужио за прелјубу и казнио по јеврејском праву. Његова послушност и разумевање тумачи Јеванђеља објашњавају вером и побожношћу коју је Јосиф имао. Матеј наводи још један податак. Није Јосиф дао име новорођеном детету већ му га је рекао анђео. Име Исус, односно Спаситељ значи да је он одређен да спасе „у првом реду изабрани народ, али не од јарма римског, као што су то очекивали тадашњи Јudeji, него од унутрашњег и опаснијег непријатеља човековог, греха“¹⁴. Матеј у својим описима особиту важност придаје испуњавању старозаветних пророштава у новозаветним до-гађајима, али то је разумљиво када се има у виду да је Јеванђеље писао Јудеохришћанима.

У другој глави Матеј говори о доласку мудраца са Истока, затим о бекству Исусовом у Египат, Иродовом убиству витлејемске деце и Исусовом повратку у Назарет.¹⁵

Витлејем је у старом веку био мален град удаљен од Јерусалима око 2 сата хода. Због плодне долине име му значи

„Дом хлеба“. У њему се родио цар Давид. Навођењем Витлејема јудејског истиче се да је Месија рођен у земљи из племена Јудиног. Ирод, омражен код јеврејског народа због свирепости, је Ирод И Велики, по рођењу Идумејац. До царске власти је дошао уз помоћ Римљана. Римска држава је, у то време, на врхунцу своје моћи, имала око 120 милиона становника и простирала се на земље Европе, Азије и Африке на површини од око 33 милиона km². Њом је тада владао Цезар Октавијан Август (31 г. пре Христова до 14. г. после Христова), по неким проценама опрезно, мудро и благо, чувајући републиканске традиције и лагано уводећи монархијско уређење. Царство је било подељено на Италију и провинције (у време Трајанове владавине, око 117. г. било их је 45) на чијем челу су стајали намесници или проконзули. Палестина је припадала Сирији, али само под врховним надзором сиријског проконзула. „Јudeji су после повратка из Вавилонског ропства (536.г.п.н.е.) у својој отаџбини Канану, сада названој Палестити, или по главном делу Палестине Јудејом, живели испрва под персијском, затим под македонском, касније под грчко-египатском, напослетку под грчко-сиријском влашћу, док се нису - не могући у II веку пре Христа сносити притисак и религиозно насиље грчко-сиријског краља Антиоха IV Епифана (175-163. г.п.н.е.), под утицајем опште поштованих и до мучеништва религиозно чврстих саплеменика, верних, тзв. „побожних“ или „хасидим“ и под вођством породице Макавеја или Хасмонеја 167. г.п.н.е. дигли и 141. г.п.н.е. збацили грчко-сиријски јарам, те још једном основали национално краљевство, јудејску државу под династијом Макавеја или Хасмонеја. Кад су међу наслед-

ницима браће Макавеја настале расправе око престола, позваше обе странке римског војсковођу Помпеја у помоћ који је 63. г.п.н.е. Палестину инкорпорирао у Римско царство, али је Јудејима још увек оставио краља из куће Макавеја, само под римском врховном влашћу... док није Идумејац Ирод, који је дотле заузимао положај једног владиног помоћника, и који је због своје раскоши, лукаве политike и крваве строгости назван Великим, римском помоћу отерао и последњег трибутарног краља Антигона, те сам заузео његово место.“¹⁶ Ирод је био безобзiran, окрутан и строг, али је покушао да стекне и на克ношт Јевреја помажући им у религиозним стварима. Јерусалимски храм, подигнут после повратка из Вавилонског ропства, раскошно је поправио.

Исусово рођење је, како пише у 15. и 19. стиху 1. главе, било при kraју Иродове владавине и Матеј спомињући то указује да је царски скриптар, отет од потомака Јудиних, по проштву Јаковљевом, требало да дође Месији.

Јерусалим „Стан мира“ био је главни град Палестине. После освајања углед му је дао цар Давид учинивши га својом престоницом. Мази или астролози највероватније су били из Вавилоније. Вероватно су били незнабошци, јер су питали за „цара Јудејског“. У Вавилонији, где су Јевреји провели неколико деценија у ропству, „и где је по Јосифу Флавију, за Ирода I било настањено много хиљада Јudeja, морало бити живо очекивање јудејског цара, који ће све народе скupити под свој скриптар“¹⁷. Зато су дошли у Јерусалим надајући се да ће ту бити најбоље обавештени. „У звезди Месијиној, коју су мази спазили у својој земљи и која им је јавила, да се родио цар

јудејски, виде многи тумачи необичну, али ипак природну појаву на небу, коњукцију планете Јупитера и Сатурна у знаку рибе 7. г.п.н.е. (по Кеплеровом рачунању)... црквени оци виде у звезди метеор.”¹⁸

Што се Ирод, на вест о новорођеном цару, уплашио није чудно. Знајући колико је крволовачан са њим се уплашио и читав Јерусалим, јер су претпостављали како ће реаговати. Ирод је одмах сазвао синедрион (религиозно, судско, а каткад и управно тело код Јевреја које је имало 71 члана) очекујући да му они одговоре где би требало да се родио Месија. Чланови синедриона цитирајући пророка Михеја, изјавили су кратко да то треба да се додоги у Витлејему јудејском. Ирод је тада позвао астрологе (маге) и послao их у Витлејем, скривајући своје планове, али чврсто решен да новорођеног Месију убије. Мази су по обичају Истока путовали ноћу и поново их је водила иста звезда која им је јавила рођење Месијино. Стигавши до места где је био новорођени Месија затекли су га са Богородицом у пећини. Даровали су га златом, тамјаном и смирном, најскупоченијим царским даровима. По обичајима Истока пред цара се није смело излазити без поклона. Иако Матеј не наводи остале разлоге Христовог рођења у Витлејему зна се да је цар Август наредио општи попис народа, који је извео намесник Сирије Квириније те је Јосиф као потомак Давидов морао отићи у тај град да се тамо упише. Након поклоњења три мага су се, по Божијем наређењу, вратила другим путем да не би несвесно учествовали у Иродовом безбожном плану. Речима „узми дете и матер његову” Матеј још једном напомиње да Јосиф није био биолошки отац Исуа и истиче његово

божанско порекло. Међутим одлазак астролога другим путем није био довољан да се дете заштити те је Јосиф добио наређење од Бога да са Маријом и Исусом бежи у Египат, провинцију у коју Иродова власт није допирала. Јосиф је са породицом, након 2-3 дана хода стигао у једно мање место у близини Каира. Јудејски емигранти су веома често налазили у Египту спас тако да се, у то време, тамо формирао чак и њихов засебан религиозно културни центар са храмом.

Ирод је једно време чекао повратак мага, а када је видео да их нема, одлучио је и послao своје гардисте да побију сву витлејемску децу до две године старости. Рачунао је да Месија не може имати више од две године. „Број побијене деце према броју становника Витлејема и његове околине није могао бити велик.”¹⁹ Црквена традиција је, вероватно желећи да истакне тај грозан чин, увећала тај број на 14.000. И сам Јосиф Флавије (37-93. г.) напомиње да је Ирод у својој окрутности, на самрти, наредио да се у сваком граду убије известан број Јевреја. Умро је недуго после Исусовог рођења, а држава је подељена између његових синова.²⁰ Дрводеља Јосиф, поочим новорођенчета обавештен божанским откровењем о тим променама покорава се новој заповести и враћа назад у земљу. Иако је хтео да дете живи у Витлејему и расте у близини Јерусалима „где у своје време треба да седне на царски престо свога претка Давида”²¹ сазнавши да тим делом државе управља Иродов син Архелај, по карактеру сличан оцу, отишао је у Назарет, мало место у јужној Галилеји, где су и раније становали.

Душан Вујичић

Напомене:

1. „Православље”, 1. фебруар 1993, стр. 9
2. Др Ђоко Слијепчевић, *Историја Српске православне цркве*, 1, Минхен 1962, стр. 13.
3. Наведено дело, стр. 13
4. „НИН”, 12. фебруар 1993, стр. 48.
5. Сава, епископ шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд, Подгорица, Крагујевац, 1996, стр. 5.
6. Наведено дело, стр. 5.
7. Наведено дело, стр. 5.
8. Допуна лексикону *Српски јерарси од деветог до двадесетог века* појавила се прошле године из пера епископа шумадијског Саве под насловом *Гробна места српских архијереја*, Крагујевац 1999, у којој су слике и описи свих очуваних гробних места, не само на територији бивше СФРЈ већ и широм света где су била седишта наших епископа. При посетама тих места уз остала објашњења (историја, уметност и др.) потребно је упознати ученике са најбитнијим подацима о животу и раду епископа који су ту сахрањени.
9. Јевсевије Поповић, *Општа црквена историја са црквеностатичким додатком*, Сремски Карловци, 1912, стр. 109.
10. Др Димитрије Стефановић, *Св. јеванђелије по Матеју*, Ср. Карловци, 1917, VII.
11. Наведено дело, VIII
12. Наведено дело, стр. 1.
13. *Јеванђеље по Матеју*, Свето писмо, Нови завет, 1, 18-25.
14. Др Димитрије Стефановић, Наведено дело, стр. 6.
15. *Јеванђеље по Матеју*, Свето писмо, Нови завет, 2, 1-23.
16. Јевсевије Поповић, Наведено дело, стр. 85-86.
17. Др Димитрије Стефановић, Наведено дело, стр. 7.
18. Наведено дело, стр. 8.
19. Наведено дело, стр. 11.
20. Јевсевије Поповић, Наведено дело, стр. 111.
21. Др Димитрије Стефановић, Наведено дело, стр. 11

РУСКИ ХОР У КРАГУЈЕВЦУ

Јануар месец собом носи велике духовне радости јер је пун православних празничних садржаја. Ове године имали смо посебан благослов, да нас последњег дана јануара 2000. године посети Хор Санктпетерсбуршке Духовне академије на челу са диригентом г. Олегом Таракановим. Са Хором су допутовали и ректори Московске и Санктпетерсбуршке академије, Преосвећени епископи врејски Г. Јевгеније и тихвински Г. Константин. Поред њих, у посети су нам били и професори ове две академије, као и професори Богословског факултета СПЦ у Београду.

Ово собрање је, с благословом епископа шумадијског Господина др Саве, почело вечерњом службом у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу, уз учешће мноштва благочестивих верника. Храм пун боголико изображених ликова, уз складно антифоно појање руских студената чинио је

прелепи амбијент. Све се сливало у целину која приближава Богу и води у вечност.

После вечерње, почeo је концерт који је својим садржајем повезивао јубилеј неколико празника, за које нас је Господ удостојио да их баш ми доживимо - две хиљаде година Благовести, две хиљаде година од Рођења светог Јована Претече као и дvehиљадегодишњица Рођења Господа Исуса Христа, којој хитамо у сусрет.

Веома складно појање, утапање гласова, као и њихов изједначен интензитет, одавали су ноту високе дисциплине хора. Знлачким умећем диригента, правилно је коришћена динамика, да би се у звучном простору дочарала сва дубина и лепота догмата наше вере, коју су песмом свима нама те вечери у крагујевачкој Новој цркви, једноверна браћа Руси, проповедали. Руси су редак народ с Божјим даром, да кроз појање доказују и приказују сву осећајност душе. Свака њихова мелодија је вапај на небо. Ди-

јапазон гласова тих младих људи затекао је многе у недоумици да ли се то налазимо на граници маште или истински доживљавамо сада и овде сву красоту торжества, какву само Руси могу Богу на дар принети.

После концерта измене су топли поздрави нашег владике Г. др Саве и руског владике Јевгенија. Том приликом је и освежено памћење, од нашег епископа Г. Саве, на добочинства Руске цркве и њеног са-традалног народа кроз историју.

Из храма се прешло за белу трпезу љубави, у Епископски двор, где је настављено са појањем и надпевавањем.

То вече је било обострано искуство. Много тога се научило. Гости су пошли пуни ути-сака, а неки од нас их и до данас срећују у својој клијети. Нека би Господ благословио све чланове Хора Санктпетерсбуршке Духовне академије и остale који су допринели овом лепом духовном доживљају.

Владимир Руменић, Ђакон

СЛУЖБЕНИ ДЕО - ПРОМЕНЕ У ЕПАРХИЈИ ШУМАДИЈСКОЈ

Његово Преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава, благоизволео је у периоду од 1. јануара до 1. марта 2000. године

РУКОПОЛОЖИТИ

- Ђакона Драгана Брашанца, парохијског ђакона при Светосавском храму у Крагујевцу, Архијерејско намесништво крагујевачко, у чин презвитера, 2. јануара 2000. године, у Светоуспенском саборном храму у Крагујевцу (Е. бр. 1/00)

ПОСТАВИТИ:

- Новорукопложеног јереја Драгана Брашанца, за привременог пароха виноградског, Архијерејско намесништво крагујевачко (Е. бр. 2/00)
- Протојереја Ранка Ђураша, привременог пароха Друге аранђеловачке парохије, Архијерејско намес-

ништво орашачко, за старешину Светоархангелског храма у Аранђеловцу, Архијерејско намесништво орашачко (Е. бр. 119/00)

РАЗРЕШИТИ

- Јереја Томислава Ранковића, привременог пароха Прве аранђеловачке парохије, Архијерејско намесништво орашачко, дужности старешине Светоархангелског храма у Аранђеловцу, Архијерејско намесништво орашачко (Е. бр. 118/00)

УПОКОЈИЛИ СЕ У ГОСПОДУ:

- Протонамесник Славољуб Ветровић, умировљени парох вишевачки, дана 13. јануара 2000. године
- Монахиња Марина (Мркаљ), сестра манастира Каленића, дана 16. јануара 2000. године.

РАЗНОВРСНИ ПРОГРАМ

Неуобичајено је да један свештенички хор проведе десетак дана припремајући програм духовне музике, уз истовремени кратки одмор између напорних проба. Управо то су учинила четрнаесторица свештеника Шумадијске епархије са својим диригентом ђаконом Владом Руменићем, уз благослов епископа Г. др Саве. Тиме што је уприличио ову хорску недељу диригент је, поред вишеструких музичких дарова, показао изванредне организационе способности.

Боравећи непуна 24 часа са њима у увек лепој Врњачкој Бањи, упознао сам један нови вид свештеничког живота. Хорско певање им је помогло да на

ничко хорско певање, подсетило их је и на богословске дане, зближило је некадашње полазнике разних богословија, из разних крајева земље. Приметна је била дисциплина и љубав према певању, а то су неопходни услови да подухват овакве - врсте успе.

У недељу, 6. фебруара 2000. године крагујевачки свештеници су служили и певали литургију у пуној цркви у Врњачкој Бањи, што је свакако представљало духовни доживљај и за народ и за служашче. На концерту који је увече организовала Црквена општина Врњачке Бање било је пријатно видети четрнаесторицу свештеника како пажљиво следе интен-

ском језику. Почетни **Оче наш** је подигао на ноге целу дворану и осетила се заједничка молитва. Четири деонице (први и други тенори, баритони и баси) тонски су се уклапали у хармоније које су складно звучале, нарочито у тихом певању. Поједини свештеници су се огласили и као солисти што је допринело разноврсности програма. Диригент, ђакон Влад Руменић, заслужује признање и похвалу за добро припремљен и коректно изведен програм. Уз хорски програм, двоје глумаца из Крушевца: гђа Весна Павловић и господин Момир Брадић зналачки и надахнуто су казивали духовне и данас актуелне текстове владике Николаја Велимировића. Бројна публика је са задовољством поздравила све учеснике програма.

У отвореном и заиста искреном разговору са члановима Хора изменјали смо и музичка и разна друга искуства. Закључили смо да им је ово собрање Господ даровао и да му за тај дар треба захваљивати. Истовремено, заједничко певање у коме су сви уживали треба да послужи као подстрек, да по повратку на своје редовне парохијске дужности сваки свештеник са још већим залагањем

један сасвим другачији, садржајан начин, испуне драгоценом време изван својих редовних парохијских дужности и обавеза. Истинско дружење, уз зајед-

ције свог диригента. Уочљиво је било и колико им је, у поређењу са световним хоровима, лакше да певају текстове на, њима добро познатом, црквенословен-

делује као пастир на њиви Господњој. Велиј јеси Господи и чудна јесу дела Твоја!

Димитрије Стефановић

Свештенички хор Епархије шумадијске у Саборној цркви у Крагујевцу

један сасвим другачији, садржајан начин, испуне драгоценом време изван својих редовних парохијских дужности и обавеза. Истинско дружење, уз зајед-

ЈОВАН ОЛБИНА

дипломирани теолог, сарадник „Каленића” од оснивања

Дана 25. децембра 1999. године уснуо је у Господу Јован Олбина из Београда, дипломирани теолог и дугогодишњи сарадник листа „Каленић”.

Почивши Јован Олбина рођен је 19. децембра 1919. године у Крбавици код Коренице, од честитих и побожних родитеља. После завршene ниже гимназије, уписује се у Карловачку богословију 1934. године, коју завршава са успехом 1940. године. Затим одлази на одслужење војног рока у Петроварadin.

Ратна, по српски народ веома несрћена 1941. година, страшно је погодила и свршеног богослова Јована који је одведен у заробљеништво у Немачку, из кога се враћа јула 1945. године. По повратку из Немачке жени се са Јеленом (из Сарајева), и у браку добијају две ћерке.

У жељи за вишим богословским образовањем, завршава Богословски факултет, а затим ради у УНРИ (Центротекстил), путује по свету као представник предузећа и свуда долази у везу са Црквом. Много је путовао по Русији и упознао живот Руске цркве и руског народа. Одлично је познавао немачки, руски и енглески језик. Био је пријатељ са угледним мислиоцима Александром Шмеманом и Јованом Мајендорфом, чијих је десетек књига превео на српски језик.

Почивши Јован, мада није био у чину, Цркви је служио це-

лим својим бићем. Велику љубав гајио је према Карловачкој богословији, Богословском факултету и нашим манастирима. Био је дугогодишњи сарадник,

седморицу свештеника и ђакона. Опело је обављено 27. децембра на Новом гробљу у Београду.

Поред поштовалаца и пријатеља, на опелу је учествовало тринаест свештеника и ђакон, а дошли су и монахиње манастира Враћевшнице, где је покојни Јова често одлазио.

У име Преосвећеног епископа Саве, од покојног Јована Олбине најпре се опростио Високопречасниprotoјереј Младомир Тодоровић, ректор Карловачке богословије у мировини. Ректор Младомир је у свом опроштајном говору изнео врлине покојникове и његову љубав према Карловачкој богословији и богословима, које је, кадгод је могао, помагао.

Од покојног Јове опростио се и његов кум, прота Коларов из Вршца, изневши животни пут преминулог, од рођења до смрти. Опраштајући се од г. Јове Олбине, Уредништво „Каленића“ му благодари за дугогодишњу сарадњу. Својим чланцима он је редовно богатио наш лист.

Почившем Јовану желимо да га Господ призна и прослави на небу, а ми ћемо га се молитвено сећати за блажен покој његове душе у Царству Небеском. Амин.

Јован Олбина

такорећи од првих дана, листа „Каленић“. Овај лист је годинама објављивао његове дописе. У „Каленићу“ је обрадио све помесне православне цркве. Имао је и сталну рубрику „Унија и унијати“ (1986-1991), а доста је преводио и са енглеског. „Каленић“ је објавио неколико издања у његовом преводу. Зато је вест о његовој смрти дубоко ожалостила верне Шумадијске епархије и њеног Архијереја.

У немогућности да лично учествује на опелу Јовану Олбини, Преосвећени епископ Сава је послao из Крагујевца

**Драгослав М. Степковић,
protoјереј-ставрофор**

ПРОТОЈЕРЕЈ РАДЕ АНТИЋ

У раним јутарњим часовима, у среду 29. децембра 1999. године, у Неурохируршкој болници у Београду, уснуо је у Господу протојереј Раде Антић, парох вреочки у Архијерејском намесништву колубарско-посавском. Преминуо је изненада, у својој тек навршеној четрдесет-седмој години живота и двадесет петој години парохијске службе.

Почивши прата Раде рођен је у селу Опарићу, у Левчу, 26. октобра 1952. године, од оца Милана и мајке Миланке. Основну школу завршио је у месту рођења, а потом се опредељује за свештенички позив, за будућег посленика Господњег. Уписује се у богословију „Св. Кирил и Методиј“ у Призрену, 1968. године, у којој са запаженим успехом завршава четири разреда. Пети разред са богословском матуrom, по својој молби, завршава 1973. године у богословији „Св. Арсенија“ у Сремским Карловцима и то са одличним успехом.

Блаженопочивши епископ шумадијски Валеријан рукоположио је младог богослова Рада у манастиру Дивостиину, код Крагујевца, на празник Благовести 1975. године, у чин ђакона, а сутрадан, на празник Сабора светог архангела Гаврила, у чин презвитера. По рукоположењу, постављен је за привременог пароха велокоцрљенског при храму Покрова Пресвете Богородице у Вреоцима. Његово преосвештенство епископ шумадијски Г. др Сава поставља га, 1979. године, за привременог пароха вреочког и на тој парохији остаје до краја свог кратког овоземаљског живота. У, по свему, примерном и срећном браку са супругом

Маријом, родило се двоје деце, кћер Ивана и син Иван.

Иза ових, у некролозима уобичајених биографских података, зрачи једна заиста продуховљена личност, која се проссто не да сместити у оквире пропечног и мерљивог. Из проте Рада је зрачила дубока вера у истинитост св. Јеванђеља и с тога је имао неограничену љубав за свој позив. Исправан и побожан живот, понашање и опохоење према свима и свакоме ни једним моментом нису

хијана, променио је слику цркве и црквене порте у Вреоцима, а и парохије. Од претходног мртвила и запустенија створена је огледна црква и црквена порта. Епископ шумадијски Г. др Сава доводио је у Вреоце све намеснике из Епархије шумадијске да виде шта је све и како урађено, како би то био пример за подржавање широм Епархије.

Признања су му стизала и од институција ван Цркве. Еколошко друштво при СО Лазаревац већ неколико година додељује прву награду против Раду за најуређенију црквену порту у Општини. За 1999. годину било је касно да му је уруче. Отац Раде похитао је да прими ону једино вредну награду од Онога коме је читавог свога живота свим бићем својим и свом душом својом искрено служио, од Господа Исуса Христа, и то непосредно пред Његов јубиларни двехиљадити рођендан.

У већ поменутој црквеној порти, правом огледном парку, коју је својим рукама прата Раде уредио, блиста из темеља обновљена парохијска црква, покривена бакарним лимом, а у току су припреме за унутрашње осликавање и увођење грејања. Подигнут је и нови парохијски дом, са два конфорна стана за свештенике и нова сала за народ, највећа у Немесништу са канцеларијом и пратећим просторијама. Обновљена је и стара црква брвнара.

Будно око епископа шумадијског Г. др Саве пратило је овакав приљежан и пожртвован рад проте Рада, па га је на празник Свете Тројице, 1992. године, произвео у чин протопрезвитера. По годинама живота и парохијске службе био је тада најмлађи протојереј у Епа-

Протојереј Раде Антић

били у супротности са оном што је проповедао.

Од првих дана своје апостолске службе млади свештеник Раде, са пуно разумевања, љубави и вере самопреогорно приступа својој највишој дужности - служби Богу и својим парохијанима. Парохијани су осетили ту несебичну љубав новог и младог пароха, па су му је узвратили свесрдном и многогостурком подршком. За релативно кратко време прата Раде, уз Божију и помоћ својих паро-

рхији. Журио је, као да је предосећао да неће дugo живети. Али, и кад је предосетио да ће се то и догоđити, није се уплашио, јер је знао да у Јеванђељу говори Господ: „Ја сам васкрсење и живот, који верује у мене, ако и умре живеће“ (Јн. 5,24).

На лечењу у болници провео је тридесетак дана, а викендом је ишао својој кући у Вреоце. По сазнању да му предстоји тешка и ризична операција, схватио је да се то може и кобно завршити. Зато је у само њему својственом молитвеном тиховању почeo да се припрема за сусрет са смрћу. О викенду посетио је родну кућу у Опарићу. Био је то и последњи загрљај са мајком и братом.

Пред саму операцију написао је своју посмртну опоруку. Равномерно је распоредио своју заоставштину својој супружници и деци. Из те опоруке вредно је и поучно издвојити онај део који говори о подели једног дела заоставштине на четири дела, с тим да једна четвртина, његов део, буде уновчена и да се преда у фонд за осликавање

цркве у Вреоцима. Његове слутње су се обистиниле. Није преживео операцију.

Вест о смрти проте Рада изненадила је све који су га познавали. У парохији су завладали прво мук и неверица, а затим плач и општа жалост за вредним и вољеним младим парохом.

Опело над почившим протом Радом извршио је, 30. децембра, испред цркве у Вреоцима, епископ шумадијски Г. др Сава, уз саслужење шездесет и три свештенослужитеља, а у присуству великог броја пријатеља и познаника, школских другова и његових верних парохијана. Од почившег се оправтио Преосвећени владика Сава истичући све његове врлине и ревност као пример за угледање. Дубоко саучествујући у жалости поручио је његовој породици да буду поносни што су га као таквог имали. „Ми данас жалимо за његову прерану смрт, али Божија су мерила другачија. Можда је сама воља Божија била да прата Раде не служи на земљи јубиларну двехиљадиту божићну литургију,

већ га је узео к себи на Небо, да служи са светима небеску литургију“, рекао је Преосвећени.

Сахрањен је на градском гробљу у Лазаревцу. Над гробом се од почившег проте Рада оправтио и намесник колубарско-посавски, протојереј - ставрофор Живорад Јаковљевић.

Иза проте Рада остала је материјално незбринута породица. Супруга, која још нема право на породичну пензију, син на отслужењу војног рока и недовршена породична кућа у Лазаревцу. Међутим, о овој узорној а ожалошћеној свештеничкој породици стараће се Епархија шумадијска, Архијерејско намесништво колубарско-посавско и Црквена општина у Вреоцима, све до регулисања материјалних прихода за нормалну животну егзистенцију.

Нека му Господ Бог, кога је прослављао целога свога века подари Царство небеско! Вечна му памјат!

Станисав Митровић,
протојереј

СХИ-ИГУМАНИЈА МАРИЈАМИЈА (ГАВРИЛОВИЋ) настојатељица манастира Каленића

Свете манастирске обитељи на земљи личе на цветне баште у које Господ шаље ангеле своје да беру мирисно цвеће подвигништва.

На дан светог Порфирија, епископа Газе (26. фебруара, одн. 10. марта), 2000. године, ангели су походили Ваведењску обитељ манастира Калени-

ћа и примили душу схи-игуманије Маријамије.

Земаљска отаџбина мати Маријамије је град Земун, у којем је рођена 1. маја 1919. године, од благочестивих родитеља Димитрија и Наде (касније монахиње Теофаније). Од младости је васпитавана у породи-

ци где је страх Божији био почетак сваке мудрости.

Завршивши средњу грађанску школу, благословом својих родитеља, на Велику Госпојину 1938. године, ступила је у велику монашку заједницу манастира Кувеждина где је примљена од игуманије Меланије (Криво-

кућин) за послушницу те свето-савске обитељи.

Као искушеница Љубица (како се звала у миру) додељена је на духовно руковођење монахињи Ирини, старици избеглог руског Леснинског манастира. Испунивши жељу свога срца, искушеница Љубица је испуњавала подвиг манастирског послушања као одушевљени војник Христов. Увидевши њену ревност и посебан талент за слављење Бога песмом, игуманија Меланија ју је доделила у први хор обитељи. Пожртвована искушеница Љубица убрзо је постала први канонарх у храму.

Манастир Кувеждин, као прва обновљена српска женска обитељ у светој Фрушкој Гори, држао је устав „неусипајућих“, тј. непрекидно читање псалтира са последовањем у току 24 часа. У таквој духовној атмосфери, а под руководством опитног духовног старца - духовника Теофила (иначе избеглог монаха руског манастира Валаама), сестра Љубица је стекла духовно искуство и упознала се са дубином монашке философије.

Велики процват духовног живота и мисије манастира Кувеждина прекинут је насиљно. Другим светским ратом и окупацијом овог дела наше земље од усташке солдатеске. Бројно сестринство овог манастира (око 90 монахиња) са игуманијом Меланијом је претерано: најпре у логор у Славонској Пожеги, а потом у манастир Ваведење на Топчидеру (тада метох манастира Кувеждина). Сестра Љубица је овде провела тешке дане окупације и све невоље рата. По завршетку

рата, по указаној потреби Цркве и ради обнове манастира Каленића, епископ Валеријан је 1953. године поставио за настојатељицу манастира Каленића мати Евпраксију (Драгин, +1987), бившу сестру уништеног манастира Кувеждина. Са њом је у манастир Каленић дошла и искушеница Љубица.

У манастиру Каленићу затекле су тешко послератно стање како у духовном, тако и у материјалном смислу. Велики манастирски конак је био насиљно одузет и усељен непожељним станарима.

Схи-игуманија Маријамија (Гавриловић)

Благословом епископа Валеријана искушеница Љубица је пострижена у чин расе и камилавке септембра 1953. године са именом Тајса, да би наредне 1954. године примила постриг мале схиме са именом Маријамија.

Улажући надчовечанске напоре, игуманија Евпраксија и мати Маријамија обновиле су духовни живот у тој предивној

српској обитељи. У доба великог пада људских душа, Господ је подигао ова два светионика да оснују монашку обитељ смирених слушкиња Божијих, које су се удаљиле од метежа људских страсти и заволеле ред и непрекидну молитву.

Окупљајући бројно сестринство, манастир Каленић постаје један од најугледнијих манастира у Српској цркви, пре свега по узорном богослужбеном поретку и подвигничком животу. Сваки боготражитељ који је посетио манастир Каленић нашао је мир и утеху души својој и сачуваће у своме срцу сећање на време проведено у њему.

По престављењу игуманије Евпраксије, мати Маријамија је примила тетрет старешинства на своја плећа. Високом одлуком епископа шумадијског Саве, произведена је за игуманију, 1988. године.

Игуанија Маријамија је волела и одлично познавала аскетску литературу, а и сама је била строга испосница и молитвеница. Њени погледи на монаштво су били искристалисани чистим духовним опитом. Келија мати Маријамије је била други храм у којем је она доживљавала религиозна осећања делотворне вере кроз подвиг искрене молитве и труда.

Васпитање стечено у младости у родитељском крилу које се богато изливало из личности њене мајке, потоње монахиње Теофаније, развило је у мати Маријамији смисао да еванђелску науку остварује у свом подвигу: да се монашки одриче свих земних радости ради оне више, која ће доћи на крају живота и света. У ту радост је она

гледала и очекивала је непоколебљиво као блажено сутра, као сусрет са Спаситељем и својом сестрама Кувеждина и Каленића чије је гробове украсавала молитвеним бригама.

Живела је у овом свету као да је била изван и изнад њега, али није презирала свет и људе у њему, већ напротив радовала се свачијем духовном напретку и била је увек спремна да свакоме помогне. То особито знају многи богослови који су уживали доброту манастира Каленића. Своју плодоносну веру мати Маријамија је посведочавала еванђелским правилом: што чини левица да не зна десница.

Живећи тихо и повучено, мати Маријамија је била први заточеник Христове љубави. Провела је 62 године у кругу својих сестара, потпуно предана подвигу молитве и поста. Њено присуство осећао би човек кроз цели живот макар да ју је само једном срео. Сво-

јом продуховљеном личношћу деловала је на сваког ко је умео да цени више животне вредности. Она је заиста била необична монахиња међу нама обичнима. У њеном присуству

седникове душе; умела је да уђе у сабеседничку душу и да је подигне из јазбине egoизма.

Благословом епископа шумадијског Г. Саве, матери Маријамија је примила постриг великог ангелског образа (велике схиме) 16. новембра 1999. године, на дан своје крсне славе Св. Георгија.

У тешкој болести је храбро и са великим трпљењем доочекала своју кончину. Примивши свете тајне јелеосвећења и причешћа, мирно је уснула у Господу окружена пажњом и љубављу своје духовне деце.

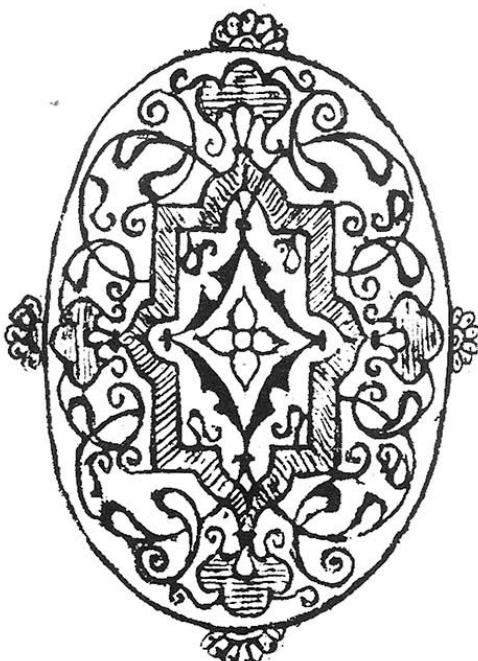
Сахрањена је у недељу, 12. марта. Свету архијерејску литургију и монашко опело извршио је епископ шумадијски Господин Сава са 50 свештеника и свештеномонаха. Њен епископ се бираним речима оправдио од покојнице. Испраћена је од многобројних поштовалаца из ближе и даље околине, а посебно од монаха и монахиња манастира: Крушедола, Грgetега, Јаска, Мале Ремете, Ралетинца, Светог Јова (Прекопеча), Павловца, Свијинова, Благовештења (Страгарског), Вольавче, Шаторње, Грнчарице, Манасије, Тумана, Горњака, Копорина, Љубостиње, Велућа, Наупара, Мрзенице, Ваведења (Београдског), Јошанице.

Тако је последњи пут изражено поштовање једној племенинтој монахињи, која је међу нама светачки поживела.

Сахрањена је на монашком гробљу манастира Каленића.

За сва добродинства која је учинила Цркви и Роду и својој духовној деци, нека је вечна хвала схи-игуманији Маријамији и Бог да јој душу прости!

Протосинђел
Доситеј (Мильков)

човек је осећао да је више душа него тело; умела је да крати растојање између њене и сабе-

Каленић

Година - XXII

Број 2 (129) / 2000

Издавач - Српска православна епархија шумадијска

Иzlazi шest пута годишње

Уређује Одбор

Главни и одговорни уредник - Драгослав Степковић

Заменик главног и одговорног уредника - Негослав
Јованчевић

Уредништво и администрација - „Каленић”, 34000 Крагујевац,
Крагујевачког октобра 67

Телефон - 034/332-642

Штампа - „Curent”, Твртка Великог 14, Београд

Тираж - 3700 примерака

УЗДИСАЈИ НЕУТЕШНОГ БОЛА

(„На гробу руже”, протонамесник Милован П. Мићић, Издавачка кућа „Нова Светлост”, Крагујевац)

Парох лужнички Милован П. Мићић наставља вертикалу српске песничке духовности зачету у средњевековним манастирима српским. Свештена лица беху Мушички, Његош, Грујић, Милета Јакшић...

Христољубиво наше песништво траје, непрекинуто, од Светога Саве до Николаја Велимировића да би и данас, ево, тињало и одржавало неугасив молитвени жар.

То би у најкраћем, био извештај о песничкој авантури Милована П. Мићића. Његова прва збирка поезије подељена је на три циклуса: „Из брезових дана”, „На гробу руже” и „Нечиста савест”. Прво коло његових песама говори о родном песниковом селу Градојевићу и доноси слике детињства. Та руковет има задатак да нас, одмах, увери да је пред нама песник који не лаже, коме можемо у потпуности веровати. И ево, основне речи до које стижемо читајући овог православног, хришћанског песника: ВЕРОВАТИ. Овај песник тражи да му се верује и има добре разлоге убедити нас да му ваља поклонити апсолутно поверење. Заборављени дани његовог детињства остали су у њему да их се у невреме и зло доба, присети. Зато се једна песма и зове „Вечна слика”.

Само ОНО што наизглед не постоји уистину је вечно. И зато заслужује „Сећање” - како се и зове најуспелија песма у овом циклусу из које су ови стихови:

*Шумело је грање високих топола
у модроме плашту од сутонске свиле,
као уздисаји неутешног бола
несрећних душа што су срећне биле.*

Циклус „На гробу руже” доноси песме заумнога кова које покушавају о овом свету певати са истукством онога који дубље од нас, обичних смртника, уме гледати у онострano, у вечност. Већ у првој песми, под називом „Бесмртност”, стоје стихови:

*Вену руже цветног маја
док ЗАГРОБНИ живи свет.*

Са овим помало реторичким, и свакако хришћанско докматским опредељењем, песник ће покушати да опева неумитно приближавање судњег дана, са непрестаном помишљу на њега, како су учили и стари хришћани узвеши за мото једног хришћанског реда латинску изреку: Memento mori - сећај се смрти.

*Ал јао оном што не хаје
када нестаје и када траје.*

И најлепша песма у књизи, „Порука сунцу”, захтева једну посмртну милост, каква, најчешће, у животу изостаје:

*О, сунце моје, и песме моје остави.
Али ако ми на гробу руже израсту
њих нипошто не заборави.*

Завршни циклус, „Нечиста савест”, доноси песме Косовског завета, боље рећи националног опредељења песниковог, како и приличи једном српском духовном пастиру. Песникова лира жели да се нађе тамо где је тешко, да ободри и да подигне посрнули и пали дух. Тужне, с правом патетичне, ове песме не прећуткују да многа деца више немају родитеље, да су мајке погубиле јединце, да су нам цркве често празне, као и срца.

Песничка средства Мићићева долазе из доба српске модерне која не заборавља на духовни учинак српског романтизма. Ове песме памте Грчића Миленка, Војислава Илића, Шантића, Ракића, Луковића, који се знају, каткад, умешати и тамо где, можда, није било неопходно, па и загосподарити Мићићевим стихом, одузимајући му део од аутентичне снаге и талента. Настале под таквим патронатом, Мићићеве песме стваране су на згаришту хришћанске патријархалне цивилизације, што их боји усудном обоженошћу наступања апокалиптичних, последњих времена. У расапу и погрому, ова поезија покушава, одлучно, стати на страну пораженог добра, са надом да ће последња битка тек да се одигра.

Оваква идејност ову поезију чини, заправо, над-литературом и покушајем православног тумачења света и догађаја који се у њему одвијају. Или ће савремена поезија смоћи снаге да одбаци дарове једне цивилизације које се модеран свет одриче, или је свет, па са њим и поезија, као његов најлепши дар, потпуно бесмислен - једна изгубљена лоптица у свемиру која нема свог циља и правца, и која ће се распрснути тада када сусретне доволно јаку комету, или кад буде произведена бомба, таква бомба која ће нас, све, дићи у ваздух. Поезија Милована П. Мићића, у границама неспорног његовог талента и дара, покушава доказати и показати обрнуто: - да свет траје под једном врховном НАДЛЕЖНОШЋУ, под ВИШОМ УПРАВОМ, и да се држи и опстаје захваљујући онима који још увек несебично и подвижнички бране наизглед изгубљену ствар.

Владимир Јагличић

У порти Саборне цркве у Јагодини недавно је, као дар Господу поводом 2000-годишњице хришћанства, изграђен велелепни мермерни крст, висок 8,5 метара. На фотографији снимљеној у току завршних радова, испред Крста су, слева надесно: г. Тихомир Филиповић, извођач радова; г. Станимир Динић, донатор Крста, из Охрида, пореклом из Секурича, иprotoјереј Драгољуб Р. Јовановић, иницијатор подизања Крста.

Са промоције књиге „На гробу руже”, протонамесника Милована Мићића, одржане у сали Епархијског центра у Крагујевцу, 21. октобра 1999. године

Хор Духовне академије из Санкт Петербурга, у Саборној цркви у Крагујевцу, 31. јануара 2000. године

